

INTERNATIONELLA
HANDELSHÖGSKOLAN
HÖGSKOLAN I JÖNKÖPING

Direktkravs rätt vid entreprenadavtal

Huvudregel eller sällsynt undantag?

Filosofie magisteruppsats inom avtalsrätt

Författare: Sheida Ebadi

Handledare: Jacob Heidbrink

Framläggningsdatum: 2009-12-14

Jönköping december 2009

Magisteruppsats inom avtalsrätt

Titel:	Direktkravs rätt vid entreprenadavtal: Huvudregel eller sällsynt undantag?
Författare:	Sheida Ebadi
Handledare:	Jacob Heidbrink
Datum:	2009-12-14
Ämnesord:	Avtalsrätt, kontraktsrätt, entreprenadjuridik, utomobligatorisk skadeståndsrätt, anspråkskonkurrens.

Sammanfattning

En grundläggande princip inom svensk rätt är att en part skall hålla sig till sin avtalspart, principen om avtalets subjektiva begränsning. Innebörden av rättsprincipen är att i händelse av avtalsbrott kan indirekt skadelidande endast rikta ersättningsanspråk mot sin avtalspart. Regeln innebär att en part som åsamkats skada på grund av någon utomstående inte kan rikta krav mot denne. Vid entreprenadavtal ingår vanligtvis en beställare avtal med en huvudentreprenör, som i sin tur anlitar en eller flera underentreprenörer. Underentreprenören blir då en utomstående part till beställaren eftersom det inte föreligger något avtalsförhållande mellan de två parterna. Kontraktskedjan består således av beställaren, huvudentreprenören (främre led i kedjan) och underentreprenören (bakre led i kedjan).

Principen om avtalets subjektiva begränsning innebär att om bakre led orsakar skada på entreprenaden eller beställarens egendom, skall beställaren rikta ersättningskrav mot främre led. Främre led får då återkravs rätt mot underentreprenören. Under vissa omständigheter kan det dock vara till fördel för indirekt skadelidande om denne kan rikta ersättningskrav direkt mot skadevällaren, exempelvis vid främre leds insolvens.

Uppsatsens syfte är att utreda huruvida en beställare av entreprenad har rätt att rikta krav mot skadevällaren i bakre led, så kallad direktkravs rätt. Direktkravs rätten har, direkt eller indirekt, diskuterats i rättsfall och i ett fåtal fall har direktkrav varit möjligt. Flertalet rättsfall berör entreprenader där användning av standardavtal är normen. Genom dessa avtal har huvudentreprenören givits ett strikt ansvar för fel och skada på entreprenaden. Huvudentreprenören är även strikt ansvarig för skada som underentreprenörer orsakar på entreprenaden. Vid skada på annan egendom än entreprenaden finns emellertid ansvarsbegränsningar som inskränker beställarens möjligheter att utfå ersättning som täcker hela skadan. Genom rättsfall och doktrin har villkoren i standardavtalen ansetts utgöra en spärr mot beställarens möjligheter att rikta direktkrav mot bakre led. I fall där avtalet mellan beställaren och främre led inte innehållit villkor likt de i standardavtalen, har beställaren tillerkänts direktkravs rätt.

Direktkravs rätten är ett kontroversiellt område där motståndare varnar för långtgående konsekvenser, såsom omfattande kretsar av skadelidande och rättsosäkerhet. Förespråkare av direktkrav menar däremot att varje fall är unikt och behöver inte nödvändigtvis medföra negativa konsekvenser.

I det senaste rättsfallet där direktkrav tillerkändes en beställare av entreprenad ansåg Högsta Domstolen (HD) att indirekt skadelidande innehade ett konkret och närliggande intresse i den skadade egendomen. HD ansåg att intresset bör ha varit tydligt för bakre led varför

direktkravet inte kunde anses leda till rättsosäkerhet eller till omfattande kretsar av skadelidande. Förutom det nu nämnda intresset är det mycket svårt att uppställa kriterier för när och varför direktkrav kan tillerkännas en beställare av entreprenad. Kravrätten är ännu ett relativt oprövat rättsområde varför tydliga riktlinjer och kriterier ännu inte finns. Genom ifrågavarande rättsfall är det emellertid visat att direktkravs rätt, i vissa fall, är möjligt vid entreprenadförhållanden.

Innehåll

Förkortningslista.....	iv
1 Inledning	1
1.1 Bakgrund	1
1.2 Syfte och avgränsning	2
1.3 Metod	3
1.4 Terminologi	4
1.5 Disposition.....	5
2 Bakgrund till svensk gällande rätt	6
2.1 Tillämplig lag vid entreprenadavtal	6
2.2 Skadestånd	7
2.3 Tredjemanssskada.....	7
2.4 Principen om avtalets subjektiva begränsning	8
2.5 Kontraktuella och utomobligatoriska anspråk	9
2.5.1 Utomobligatoriskt skadeståndsanspråk	9
2.5.2 Kontraktsbrott i flera led och direktkrav.....	10
3 Direktkrav	11
3.1 Allmänt om direktkrav och definitioner.....	11
3.2 Rättsfall kring direktkrav	12
3.2.1 NJA 1966 s 210 "Kraftledningsdomen"	12
3.2.2 NJA 1997 s 44 "Besiktningsdomen".....	14
3.2.3 NJA 2004 s 609 "Trafikskadedomen"	14
3.2.4 Dom från Göta Hovrätt och NJA 2007 s 758 "Hissprövningsdomen"	15
3.2.5 NJA 2009 s 16 "Bravidadomen"	17
3.3 Analys och jämförelser	19
4 Om standardavtal och entreprenader	21
4.1 Allmänt om standardavtal, särskilt om AB-avtalen	21
4.2 Allmänt om entreprenader enligt AB-avtalen.....	22
4.3 Fel och skada enligt AB 04 och ABT 06	24
4.4 Ansvar för fel och skada enligt AB-avtalen.....	25
5 Ansvarsbegränsning enligt AB-avtalen	27
5.1 Allmänt om villkoren i AB-avtalen	27
5.2 Villkorens skälighet.....	28
5.3 Ansvarsbegränsningar och friskrivningsklausuler	29
5.3.1 Ansvarsbegränsningarna i Hissprövningsdomen och Bravidadomen	29
5.3.2 Friskrivningars konsekvenser på direktkravet.....	30
5.3.3 Analys.....	30
6 Rättspolitiska aspekter	33
6.1 Engelsk rätt	33
6.2 Argument kring direktkravsrätt.....	33
6.2.1 Dammlucksargumentet.....	33
6.2.2 Klarhet i rättsförhållandena.....	34
6.2.3 Ekonomiska aspekter	35

6.2.4	Rättviseaspekter	35
6.2.5	Skydd genom avtal och försäkringar.....	36
6.2.6	Samma resultat oavsett tillvägagångssätt	36
7	Analys och slutsats.....	37
7.1	Möjligheter för direktkrav vid entreprenadavtal.....	37
7.2	Omständigheter när direktkrav är möjligt.....	38
7.3	Huruvida direktkrav bör vara möjligt	39
7.4	Direktkrav och ansvarsbegränsande avtalsvillkor	41
7.5	Slutsats	42
	Referenslista	44

Figurer

Figur 1 Tredjemansskada.	8
Figur 2 Kontraktuell och utomobligatoriskt anspråk.....	9
Figur 3 Direktkrav.	10
Figur 4 Kontraktskedja.	11
Figur 5 Direktkravs rätt.	12
Figur 6 Kontraktskedja vid generalentreprenad.....	23

Bilagor

Bilaga 1- Utdrag ur AB 04 och ABT 06.....	48
---	----

Förkortningslista

AB	Allmänna Bestämmelser för byggnads-, anläggnings- och installationsentreprenader
ABT	Allmänna Bestämmelser för totalentreprenader avseende byggnads-, anläggnings- och installationsarbeten
ABT-U	Allmänna bestämmelser för underentreprenader för totalentreprenad
Ds	Departementsserien
HD	Högsta Domstolen
HovR	Hovrätt
NJA	Nytt Juridiskt Arkiv, avd I
Prop.	Proposition
SOU	Statens offentliga utredningar
TR	Tingsrätt
VVS	Värme, ventilation och sanitet

1 Inledning

1.1 Bakgrund

Ett avtal är enligt svensk rätt två eller fler viljeförklaringar där parterna binder sig till en rättshandling. Definitionen av avtal återfinns inte i lagtext men är vedertagen.¹ Avtal är något som ingås varje dag i alla dess former av såväl privatpersoner som företag. Allt från hushållsköp till kommunala transportmedel och parkering räknas som avtal. I Sverige finns en stark princip om avtalsfrihet vilket innebär att det, i de flesta fall, inte finns några formkrav för hur avtalet skall uppstå. Det kan vara muntligt, skriftligt, genom konkludent handlande² eller elektroniskt.³

De vanligaste avtalen rör den ekonomiska omsättningen, det vill säga det vanliga köpe- eller tjänsteavtalet där varor eller tjänster utbyts mot ersättning i form av pengar.⁴ Avtal används dock även vid andra tillfällen; det kan exempelvis användas för att reglera eller uppställa villkor som skall tillämpas på vissa rättsförhållanden. Vissa former av avtal ingås rutinmässigt och då används förtryckta avtal med allmänna bestämmelser som skall gälla, så kallade standardavtal. Dessa används i de flesta rättsområden, bland annat i konsumenträtten, vid avtal om entreprenader och transport mellan näringsidkare.⁵

En allmänt vedertagen princip inom den svenska avtalsrätten är att en part i händelse av avtalsbrott enbart kan rikta anspråk mot sin avtalspart. Det är principen om avtalets subjektiva begränsning.⁶ Den svenska lagstiftningen innehåller regler gällande risken för en vara och när den övergår från ena parten till den andra. Den innehåller likväl olika regler gällande vid vilka tillfällen krav kan riktas mot en avtalspart som begått avtalsbrott och vilka anspråk som kan göras gällande.⁷

I de allra flesta fall är det inte enbart de direkta avtalsparterna som kan påverka utfallet av ett avtal. Oftast är avtalet mellan parterna bara ett i en kontraktskedja. Det skulle kunna illustreras enligt följande: En tillverkare har avtal med en återförsäljare. Återförsäljaren har i sin tur ett avtal med kunden som köper tillverkarens produkt. Det föreligger dock inget avtal mellan tillverkaren och köparen av produkten. Det är en mycket förenklad illustration med endast tre inblandade parter. I verkligheten kan kedjan vara mycket längre.

I 6 § produktansvarslagen (1992:18) stadgas tydligt att även bakre led i kedjan är skadeståndspliktig vid fel på produkten. Om ett sådant ansvar är möjligt i andra rättsområden är inte lika säkert, även om det vid vissa tillfällen skulle vara klart mer fördelaktigt för den part som vill framställa krav. Vid entreprenader är det mycket vanligt att huvudentreprenören anlitar underentreprenörer för att uträtta vissa arbeten och då

¹ Adlercreutz, *Avtalsrätt I*, s 20.

² Adlercreutz, *Avtalsrätt I*, s 72. Konkludent handlande innebär att en part genom sitt uppträdande visar att denne avser att företa en rättshandling.

³ Adlercreutz, *Avtalsrätt I*, s 15.

⁴ Adlercreutz, *Avtalsrätt I*, s 15.

⁵ Bernitz, *Standardavtalsrätt*, s 13.

⁶ Grönfors, *Avtalsgrundande rättsfakta*, s 81.

⁷ Hellner, Hager och Persson, *Speciell avtalsrätt II 2 häftet*, s 124.

används oftast standardavtal. Om en underentreprenör orsakar en skada kan skadan drabba entreprenaden i sig men även egendom som inte hör till entreprenaden, det vill säga annan egendom som tillhör beställaren. Det kan då vara mer fördelaktigt för beställaren att rikta krav direkt mot underentreprenören, som beställaren inte har något avtal med, än att gå genom huvudentreprenören som beställaren har avtal med.

I fall där skadelidande väljer att försöka rikta anspråk mot bakre led i kedjan finns två alternativ. Det ena är att påstå att det finns två separata anspråksgrunder, ett kontraktuellt gentemot den direkte avtalsparten och ett utomobligatoriskt anspråk mot bakre led. Skadelidande skulle då välja att åberopa det anspråk som är mest förmånligt för denne själv. Det andra alternativet är att det finns bara en anspråksgrund men att skadelidande har rätt att välja om denne vill rikta anspråk mot främre led eller skadevållaren i bakre led.

1.2 Syfte och avgränsning

I svensk gällande rätt återfinns principen om avtalets subjektiva begränsning. Uppsatsens syfte är att undersöka om, när och varför principen kan ifrångås vid entreprenadförhållanden. Om svaret på frågan blir jakande blir följdfrågan om avtalsvillkor där beställaren avsäger sig rätten att rikta anspråk mot bakre led är skäliga.

För att kunna besvara syftet behöver principen om avtalets subjektiva begränsning utredas och dess bakgrund och syfte klargöras. Det innebär att uppsatsen kommer att behandla regler från olika lagar där principen återfinns, dock enbart i den mån det är nödvändigt för att besvara syftet. Uppsatsen kommer således inte att innehålla någon djupare utredning gällande exempelvis köplagen (1990:931). Vid diskussioner om anspråk mot bakre led i kontraktskedjan uppkommer ofta resonemang kring två olika tillvägagångssätt. Det ena är att det skulle finnas två anspråksgrunder, det vill säga ett kontraktuellt och ett utomobligatoriskt. Det andra är att indirekt skadelidande ”hoppa över” främre led i kontraktskedjan och riktar kontraktuella krav direkt mot bakre led. Båda tillvägagångssätten kommer att förklaras men det första kommer förkastas i ett tidigt skede eftersom det inte är möjligt enligt svensk gällande rätt. Uppsatsen kommer att fokusera på omständigheter där bakre led har begått avtalsbrott mot främre led vilket lett till att främre led begått avtalsbrott mot indirekt skadelidande. Övriga former av avtalsnät kommer inte att diskuteras av utrymmesskal. Tredjemansavtal kommer överhuvudtaget inte att diskuteras i uppsatsen eftersom det inte är relevant för att besvara syftet.

Uppsatsen kommer vidare att bortse från de konsumentskyddsregler som finns och enbart inriktas mot avtal mellan näringsidkare, eftersom konsumenträtten är ett rättsområde för sig. För att vidare begränsa uppsatsens omfattning kommer fokus att ligga på avtal och standardavtal som rör byggentreprenader i Sverige eftersom en stor del av de rättsfall som finns inom området behandlar entreprenader. Entreprenad och köp av fast egendom är många gånger nära sammansvetsade men fast egendom kommer inte att behandlas i sak eftersom det är ett rättsområde med många särregler. Uppsatsen kommer att utgå från generalentreprenader och totalentreprenader eftersom det är de vanligaste avtalsmönstren inom branschen.⁸ Standardavtalen som behandlas i uppsatsen har så kallade

⁸ Båda entreprenadformerna innebär att en entreprenör är ansvarig för utförandet av entreprenaden och även ansvarig för underentreprenörerna. Vid totalentreprenad är huvudentreprenören dock även ansvarig för projektering och planering av bygget. Begreppen kommer att utvecklas vidare i kapitel 4.

täckbestämmelser som kan avtalas bort, men utgångspunkten är att sådana ändringar inte skett.

För enkelhetens skull kommer kontraktskedjan i uppsatsen att se ut enligt följande: beställare, huvudentreprenören (främre led) och underentreprenören (bakre led). Komplikationer som kan uppkomma med mellanliggande kontraktsled kommer inte att utredas i uppsatsen, dock med reservation för vad som kan behövas för att förklara vissa begrepp och dylikt. Uppsatsen kommer inte heller att behandla skador som uppkommer till följd av produktskador eftersom produktansvar är ett separat rättsområde.

1.3 Metod

Uppsatsen kommer att innehålla en deskriptiv del för att klargöra bakgrunden till principen om avtalets subjektiva begränsning. Till det kommer, i den mån det är möjligt, de lagar och förarbeten som lagts till grund för principen att användas eftersom lagtexten är den primära rättskällan. För att kunna belysa de problem som finns och för att visa principens praktiska tillämpning och konsekvenser kommer huvudsakligen rättsfall att användas. De rättsfall som kommer att granskas är från 1940-talet och framåt. Äldre rättsfall kommer inte att granskas, dels eftersom de är svårtillgängliga och dels då det inte är nödvändigt för att erhålla en god överblick över gällande rätt. Fokus kommer dock att läggas på några rättsfall från 2000-talet där principen om avtalets subjektiva begränsning har diskuterats, för att se om principer och ståndpunkter har förändrats.

Uppsatsen gäller entreprenader och eftersom det inte finns någon lagstiftning som reglerar entreprenadförhållanden mellan näringsidkare, kommer standardavtalen AB 04 och ABT 06 att användas i dess ställe.⁹ Det finns mycket praxis på området varför rättsfall främst kommer att användas för att belysa problemområden och tolkningsmetoder avseende standardavtalen. Doktrin kommer att användas för att ge en generell bakgrund till entreprenadjuridiken och för att belysa de argument och diskussioner som förekommer gällande direktkravsrätten och standardavtal. Doktrin kommer även att användas vid analyser av rättsfallen för att belysa och förklara de principiella förändringar som dessa kan ha medfört.

AB 04 och ABT 06 är lika till lydelse i de paragrafer som är av intresse för uppsatsen. Av den anledningen kan det antas att de kommentarer som finns skrivna om det ena avtalet även kan tillämpas på det andra, om det inte finns skäl att tro att skillnader föreligger.¹⁰

Doktrin på direktkravsrättens område är begränsat varför de fåtal författare som berör området kommer att förekomma frekvent. Laila Zachariassons avhandling *Direktkrav. Om rätt att rikta anspråk mot gäldenärens gäldenär* omnämns och refereras till i många senare rättsfall och litteratur varför den kan antas vara betydelsefull inom området. Avhandlingen kommer därför att användas till stor del vid den deskriptiva delen av uppsatsen och även till viss del vid analysen. Uppsatsen skall dock inte vara bunden till information som kommer från en enskild avhandling utan även annan litteratur och artiklar skall användas för att belysa ämnets problematik. Zachariassons avhandling är från år 1999 varför den inte kommer att kunna användas vid analyser av de senast tillkomna rättsfallen. Även Håkan

⁹ *Allmänna Bestämmelser (AB 04) för byggnads-, anläggnings- och installationsentreprenader* och *Allmänna Bestämmelser (ABT 06) för totalentreprenader avseende byggnads-, anläggnings- och installationsarbeten*.

¹⁰ Ds 2007:8, s 20.

Andersson förekommer frekvent vid diskussioner kring direktkravsrätten varför det kommer att förekomma upprepade referenser till dennes texter.

Vid den rättspolitiska diskussionen kring principen om avtalets subjektiva begränsning kommer argument även att hämtas från utländska rättskällor. Det kommer dock att begränsas till engelsk rätt av utrymmesskäl och tidsbrist. De komparativa inslagen kommer enbart att ha en illustrerande funktion, för att visa hur diskussionen kring direktkrav förs i engelsk rätt.

1.4 Terminologi

Främre led, bakre led och tredjeman

Med främre led menas i uppsatsen den part som står i direkt avtalsförhållande med den som lidit skada. Till exempel: om A har ingått avtal med B, är B främre led. En fortsättning på exemplet: B ingår avtal med C, som skall hjälpa B att uppfylla sina åtaganden gentemot A. C är då bakre led. Bakre led är således den part som har avtal med B. I den här kontraktskedjan är A tredjeman gentemot C eftersom det inte föreligger något avtal mellan A och C.

Beställare, huvudentreprenör och underentreprenör

Vid ett entreprenadavtal är beställaren den som önskar att få ett arbete utfört. Beställaren ingår avtal med en huvudentreprenör som är ansvarig för utförandet av entreprenaden (främre led). Huvudentreprenören sluter diverse olika avtal med andra entreprenörer för att kunna utföra entreprenaden, dessa kallas för underentreprenörer. Eftersom underentreprenören enbart ingått avtal med huvudentreprenören och inte beställaren, är underentreprenören således bakre led. Beställaren blir då tredjeman gentemot underentreprenören eftersom det inte finns något avtal emellan.

Direktkravs rätt och tredjemans ersättning

Direktkrav är det uttryck som används inom kontraktsrätten när A önskar att rikta anspråk direkt mot C (bakre led), istället för att följa kontraktskedjan och rikta anspråk mot B (främre led). Tredjemans ersättning är uttrycket som används inom skadeståndsrätten. Betydelsen av de två begreppen är dock densamma.

Direkt och indirekt skadelidande

Om C orsakat en skada eller på annat sätt begått avtalsbrott gentemot B, kan det drabba A. Dock är B direkt skadelidande eftersom denne har avtal med C. A blir då indirekt skadelidande eftersom denne fått lida konsekvenserna av C:s avtalsbrott.

AB-avtal

När uttrycket AB-avtal används åsyftas AB 04 och ABT 06. Det används enbart i de fall när avtalen har identiskt innehåll och betydelse eller då det generellt hänvisas till avtalen.

Ersättning och skadestånd

För att undvika sammanblandning av kontraktuella och utomobligatoriska anspråk kommer uttrycket ersättning att användas när det talas om kontraktuella anspråk och skadestånd kommer att användas för utomobligatoriska anspråk.

1.5 Disposition

För att läsaren skall erhålla en god grund för ämnet kommer det andra kapitlet att börja med en förklaring av vad som gäller för entreprenadavtal. Därefter kommer de definitioner, principer och typsituationer som uppsatsen är baserad på att klargöras. Kapitlet kommer att avslutas med en beskrivning av de två typer av anspråk som kan tänkas aktualiseras för en indirekt skadelidande, för att leda läsaren till nästa kapitel.

Tredje kapitlet kommer att inledas med en kort beskrivning av vad som åsyftas med uttrycket direktkrav för att ge läsaren en bakgrund till begreppet. Därefter påbörjas rättsfallsanalyserna som kommer att belysa problematiken som finns kring direktkravsrätten och gällande rätt. Rättsfallen kommer att presenteras i kronologisk ordning för att visa hur de påverkat rättsutvecklingen och förtydliga de förändringar som har skett. Därefter kommer det att ges en sammanfattande analys av de principer som kan urskiljas från rättsfallen.

För att kunna besvara den andra delen av uppsatsens syfte kommer fjärde kapitlet att ge läsaren en generell bakgrund till standardavtalsrätten och de tolkningsregler som gäller för standardavtal. Eftersom uppsatsen är inriktad mot entreprenadjuridik kommer de villkor i AB-avtalen som är relevanta för uppsatsen att beskrivas och förklaras. För att läsaren skall förstå omfattningen av ansvaret som åvilar en entreprenör enligt AB-avtalen kommer systemet kring entreprenadrätten och reglerna för fel och skada att förklaras.

Uppsatsens femte kapitel kommer enbart att behandla de ansvarsbegränsningar som återfinns i AB-avtalen. En mindre utredning kring dess skälighet kommer att företas, vilket kommer att besvara syftets andra del. Uppsatsen kommer att fortsätta med en sammanfattande analys av två av de senare rättsfallen där sakomständigheterna varit lika men utfallen olika. Analysen är nödvändig för att kunna utreda de konsekvenser som rättsfallen kan medföra för framtida rättstillämpning.

Direktkravsrätten är ett kontroversiellt område varför sjätte kapitlet kommer att behandla de argument som framförs för och emot direktkravsrätten. Argumenten kommer att vara uppdelade efter huvudpoängen och motargumenten kommer att följa i samma underkapitel.

I uppsatsens sjunde och sista kapitel skall en sammanställande analys av alla de ovan nämnda kapitlen genomföras. Analysen kommer att vara uppdelad enligt de frågor som ställts i uppsatsens syfte för att läsaren enkelt skall kunna följa resonemanget. De principer och slutsatser som framkommit i varje kapitel kommer att diskuteras kring uppsatsens syfte samtidigt som problem och frågeställningar som uppkommer under arbetet med uppsatsen kommer att diskuteras. Kapitlet kommer att avslutas med slutsatsen där uppsatsens syfte besvaras.

2 Bakgrund till svensk gällande rätt

2.1 Tillämplig lag vid entreprenadavtal

Inom avtalsrätten finns flera olika särreglerade rättsområden vars regler har företräde framför allmän lagstiftning. Vilka regelverk och principer som tillämpas varierar beroende på om det gäller ett avtalsbrott eller en utomkontraktuell skada samt vilket rättsområde saken gäller.¹¹ Lag (1915:218) om avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens område (avtalslagen) är tillämplig vid frågor kring avtalets uppkomst, dess giltighet och andra frågor som kan uppstå gällande själva avtalet.¹² Om avtalet gäller köp av lös egendom används köplagen som utfyllnad där avtalet inte räcker till.¹³ Köplagen uppställer en rad olika regler gällande risken för varan, vad parterna kan förvänta sig av varandra och vilka rättigheter parterna har vid den andres avtalsbrott.¹⁴

Köp av lös egendom är momentana avtal vilket generellt innebär att hela naturaprestationen sker vid en viss tidpunkt. Vid ett köp får köparen i regel en färdig produkt av säljaren mot betalning.¹⁵ Entreprenadavtal är däremot varaktiga avtal där naturaprestationen utförs under en längre period.¹⁶ Vid ett entreprenadavtal kan beställaren betraktas som "tillverkaren" medan entreprenören enbart utför det nödvändiga arbetet för att färdigställa slutprodukten.¹⁷ För de fall då beställaren av entreprenad är en konsument gäller konsumenttjänstlag (1985:716),¹⁸ men det finns ingen motsvarande lagstiftning för fall när beställaren är en näringsidkare. Istället har branschen framtagit standardavtal som gäller för entreprenader, om de inkorporerats i avtalet mellan parterna.¹⁹ Dessa avtal förses vanligtvis med kortnamn, exempelvis AB följt av året de framtogs.²⁰ De senast framtagna entreprenadavtalen heter AB 04 och ABT 06. Dessa avtal syftar till att fördela ansvar och risker mellan parterna och har framtagits av Bygghandelskontraktskommitté, där olika intressegrupper finns representerade.²¹

¹¹ Hellner, Hager och Persson, *Speciell avtalsrätt II 2 häftet*, s 126.

¹² Se även Adlercreutz, *Avtalsrätt I*, s 33.

¹³ 3 § köplag (1990:931).

¹⁴ 22-44 §§ och 51-59 §§ köplagen.

¹⁵ Hedberg, *Entreprenadkontrakt, fällor och fel*, s 62.

¹⁶ Hellner, Hager och Persson, *Speciell avtalsrätt II 2 häftet*, s 24 f.

¹⁷ Hedberg, *Entreprenadkontrakt, fällor och fel*, s 62.

¹⁸ Se 1 § 2-3 st konsumenttjänstlag (1985:716).

¹⁹ Liman, *Entreprenad- och konsulträtt*, s 15.

²⁰ Bernitz, *Standardavtalsrätt*, s 11.

²¹ Se ingresserna till AB 04 och ABT 06.

2.2 Skadestånd

Utomobligatoriska skadeståndsanspråk uppstår till följd av skada där det saknas avtal mellan skadelidande och skadevållare.²² Syftet med skadestånd är att den som orsakat en skada skall ersätta skadelidande genom att försätta denne i samma ekonomiska situation som den hade varit i, om skadan inte hade inträffat.²³ Vid dessa anspråk uppställer skadeståndslagen (1972:207) regler om skadelidandes rätt till ersättning.²⁴ För att ersättning skall utgå skall objektiva och subjektiva kriterier uppfyllas. Det objektiva kriteriet är att skadan skall ha åsamkats egendom som tillhör någon annan än skadevållaren och det subjektiva är att skadan skall ha orsakats uppsåtligt eller genom vårdslöshet.²⁵ Det skall även föreligga adekvat kausalitet mellan den skadegörande handlingen och skadan.²⁶

Föreligger ett avtal mellan parterna kan avtalet innehålla villkor och begränsningar kring ersättningens storlek, medan utomobligatoriskt skadestånd avgörs av domstol. Det sagda innebär att storleken på ersättningen, för en och samma skada som uppstått under identiska omständigheter, kan variera beroende på rättsförhållandet mellan parterna. Det är dock inte alltid självklart om avtal föreligger. Inte sällan har en skada orsakats av någon (bakre led) som har ingått ett avtal med skadelidandes avtalspart (främre led). I sådana fall uppställs frågan mot vem skadelidande kan rikta anspråk.²⁷

2.3 Tredjemansskada

En sakskada är en fysisk skada på fast eller lös egendom. Det är när en sak går sönder, utsätts för estetiska förändringar eller på annat sätt förlorar sin funktion.²⁸ En allmän förmögenhetsskada är skada som uppstått till följd av en person- eller sakskada. En tredjemansskada föreligger när skadan även drabbat någon annan än direkt skadelidande. Tredjeman är följaktligen alla personer som indirekt drabbas av skadan.²⁹ En tredjemansskada är dock sällan en följd av en personskada eftersom personskador sällan har konsekvenser för annan än direkt skadelidande. Det är således inte heller en följd av en ren förmögenhetsskada eftersom det är en ren ekonomisk skada som uppkommit utan samband till person- eller sakskada.³⁰ Tredjemansskada kan uppkomma samtidigt som direkt skadelidandes skada men den kan även uppkomma efter.³¹

²² 1 kap 1 § skadeståndslag (1972:207) jämte Hellner och Radetzki, *Skadeståndsrätt*, s 25.

²³ Hellner, *Skadeståndsrätten. En introduktion*, s 11.

²⁴ 1 kap 1 § skadeståndslagen.

²⁵ Hellner och Radetzki, *Skadeståndsrätt*, s 108 och 128.

²⁶ Se exempelvis NJA 1983 s 606.

²⁷ Hellner, Hager och Persson, *Speciell avtalsrätt II 2 häftet*, s 124.

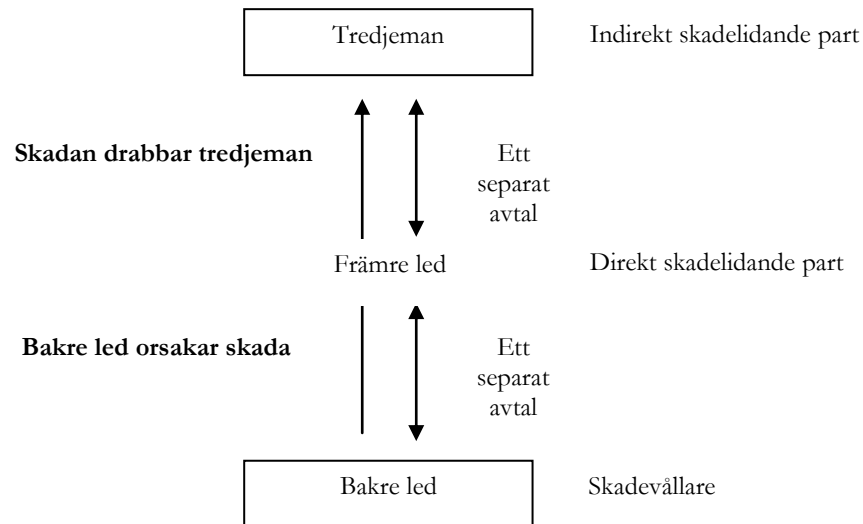
²⁸ Hellner och Radetzki, *Skadeståndsrätt*, s 103.

²⁹ Andersson, *Tredjemansskador - belysning av motiven för huvudregeln och undantagen*.

³⁰ Hellner och Radetzki, *Skadeståndsrätt*, s 362 ff.

³¹ Andersson, *Trepartsrelationer i skadeståndsrätten*, s 19.

Tredjemansskada uppstår i den här uppsatsen när en underentreprenör i bakre led begått avtalsbrott gentemot huvudentreprenören i främre led, vilket lett till att främre led åsamkat beställaren skada. Enligt kontraktskedjan blir främre led direkt skadelidande eftersom denne har ett avtal med underentreprenören. Beställaren är indirekt skadelidande.

Figur 1 Tredjemansskada.

2.4 Principen om avtalets subjektiva begränsning

Huvudregeln inom svensk avtalsrätt är att en part endast ansvarar mot främre led, även om avtalsbrottet orsakats av bakre led.³² Det innebär att en part enbart kan rikta ersättningskrav mot främre led, om parten anser att brott mot avtalet har skett.³³ Principen har lagstöd i 24 § 1 st kommissionslagen (2009:865) och 4 kap 5 § lag (1980:1102) om handelsbolag och enkla bolag där det tydligt stadgas att avtalet endast binder de direkta avtalsparterna.³⁴ Skälen till principen är framförallt att tillförsäkra rättssäkerheten och förutsägbarheten i olika rättshandlingar.³⁵ HD har anförut att ett åsidosättande av principen skulle leda till alltför långtgående ersättningsskyldighet för skadevällaren och en omfattande krets av indirekt skadelidande.³⁶

³² Hellner, Hager och Persson, *Speciell avtalsrätt II 2 häftet*, s 124.

³³ Prop. 1972:5 s 158 f jämte NJA 1997 s 44.

³⁴ 24 § 1 st kommissionslag (2009:865) vilket motsvarar 56 § 2 st lag (1914:45) om kommission.

³⁵ NJA 1997 s 44.

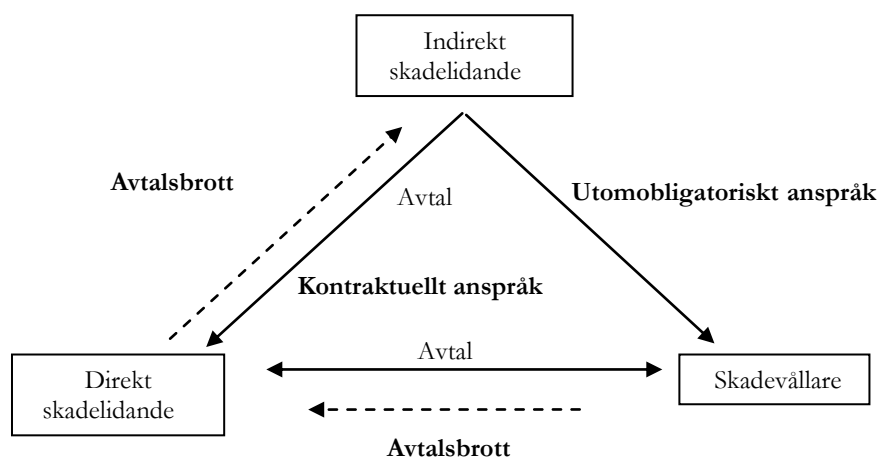
³⁶ NJA 2009 s 16.

2.5 Kontraktuella och utomobligatoriska anspråk

2.5.1 Utomobligatoriskt skadeståndsanspråk

En person som orsakats tredjemansskada kan i vissa fall önska att kräva skadevällaren på ersättning. Om en beställare av entreprenad åsamkats en skada (indirekt skadelidande) som en konsekvens av bakre leds avtalsbrott mot främre led, kan det vid första anblicken uppfattas som att det finns två anspråksgrunder. Det ena är ett utomobligatoriskt skadeståndsanspråk mot skadevällaren enligt 2 kap 1 § skadeståndslagen. Det andra är ett kontraktuellt anspråk som indirekt skadelidande kan rikta mot främre led eftersom skadan skulle vara ett kontraktsbrott.³⁷

Skadeståndets huvudsakliga syfte är att försätta en skadelidande, fysisk eller juridisk person, i samma ekonomiska situation som innan skadan inträffade.³⁸ Regeln för utomobligatoriskt skadeståndsansvar har länge varit en del av svensk rätt och innebär att någon som, genom uppsåt eller vårdslöshet, orsakar någon annan skada skall ersätta dennes förlust.³⁹ I ett fall enligt kontraktskedjan nedan skulle ett utomobligatoriskt anspråk innebära att indirekt skadelidande får välja om den vill rikta kontraktuella anspråk mot främre led eller om denne önskar att rikta utomobligatoriska krav mot skadevällaren.⁴⁰

Figur 2 Kontraktuellt och utomobligatoriskt anspråk.

Det är emellertid inte möjligt att en indirekt skadelidande skall få välja att rikta skadeståndsanspråk mot skadevällaren. Det har i rättsfall uttryckts att det i svensk rätt är en huvudregel att en indirekt skadelidande inte har rätt att välja att åberopa utomobligatoriskt skadeståndsansvar istället för kontraktuella anspråk, även om det förre är mer fördelaktigt.⁴¹ På grund av denna spärregel skall utomobligatoriskt skadeståndsanspråk mot bakre led inte utredas vidare.

³⁷ NJA 2007 s 758.

³⁸ Hellner, *Skadeståndsrätten. En introduktion*, s 11.

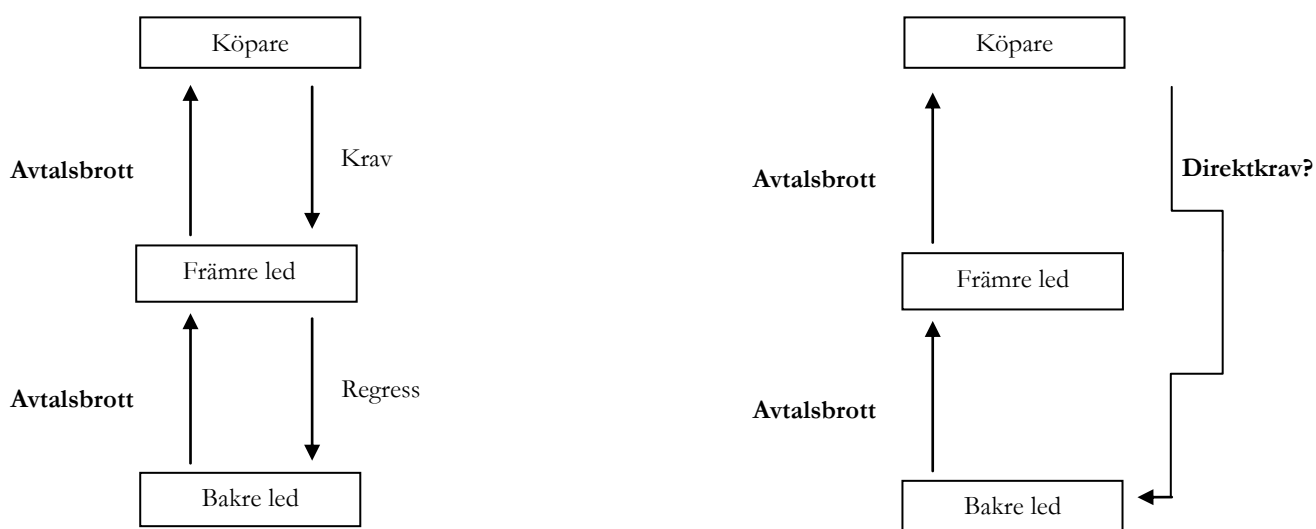
³⁹ Prop. 1972:5 s 19.

⁴⁰ NJA 2007 s 758.

⁴¹ Se exempelvis NJA 2007 s 758, NJA 2001 s 711 eller NJA 1949 s 289. I dessa fall har HD konstaterat att en avtalspart inte kan välja vilket anspråk som är mest fördelaktigt utan skall hålla sig till sin avtalspart.

2.5.2 Kontraktsbrott i flera led och direktkrav

Kontraktsbrott i flera led åsyftar vanligtvis till situationen när en bakre part i en kontraktskedja begår ett avtalsbrott vilket leder till att främre led i sin tur begår avtalsbrott mot sin närmaste avtalspart.⁴² Vid entreprenader blir omständigheterna att en underentreprenör (bakre led) orsakar en skada på entreprenaden eller annan egendom tillhörande beställaren. I sådana fall har beställaren rätt att kräva främre led på ersättning. Främre led har då regressrätt mot skadevållaren i bakre led,⁴³ det vill säga rätt att kräva skadevållaren på ersättning motsvarande de utlägg som denne haft på grund av bakre leds avtalsbrott.⁴⁴ Indirekt skadelidande kan av olika skäl önska att rikta krav mot skadevållaren i bakre led, istället för främre led, ett så kallat direktkrav. Huruvida direktkravs rätt är möjligt enligt gällande rätt är emellertid inte helt klart.⁴⁵

Figur 3 Direktkrav.

⁴² Zachariasson, *Direktkrav. Om rätt att rikta anspråk mot gäldenärens gäldenär*, s 109.

⁴³ NJA 2007 s 758.

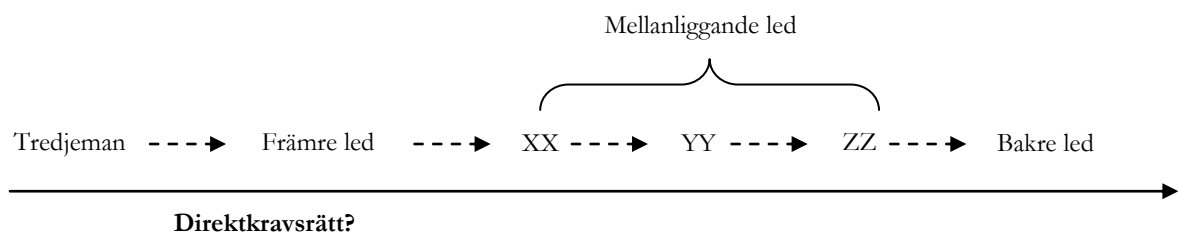
⁴⁴ Hellner och Radetzki, *Skadeståndsrätt*, s 242.

⁴⁵ Zachariasson, *Direktkrav. Om rätt att rikta anspråk mot gäldenärens gäldenär*, s 26.

3 Direktkrav

3.1 Allmänt om direktkrav och definitioner

Det finns många situationer och omständigheter där det kan tänkas vara önskvärt för en indirekt skadelidande att erhålla direktkravs rätt mot skadevällaren i bakre led.⁴⁶ Främst rör det situationer där främre led är insolvent eller då skada upptäckts efter att preskriptionstiden gentemot främre led löpt ut.⁴⁷ Den omständigheten som är utgångspunkten för uppsatsen är när främre led har samma ersättningsanspråk mot bakre led, som indirekt skadelidande har mot det främre. I ett sådant fall måste det anses föreligga ett mycket nära samband mellan de olika anspråksförhållandena eftersom anspråket mot skadevällaren i bakre led uppkommer genom att indirekt skadelidande riktar anspråk mot den främre. Frågan blir om sambandet leder till att indirekt skadelidande kan rikta krav direkt mot bakre led.⁴⁸

Figur 4 Kontraktskedja.⁴⁹

Enligt Zachariasson föreligger ett fall av direktkrav när följande omständigheter uppfylls:⁵⁰

- En indirekt skadelidande har självständigt rätt att utkräva ersättning från bakre led. Det vill säga, bakre leds eventuella invändning om att indirekt skadelidande inte har rätt till anspråk skall bli utan framgång.
- Indirekt skadelidandes anspråk skall vara skyddat mot anspråk från övriga mellanliggande led. Det aktualiseras främst vid mellanliggande leds konkurs. Enkelt uttryckt skall indirekt skadelidande inneha ett "sakrättsligt skydd" för sitt anspråk som innebär att denne har företräde till anspråket framför konkursboets fordran på anspråket.
- Anspråket mot bakre led skall vara lika omfattande som det ursprungliga anspråket gentemot främre led.
- Det skall finnas grund för att anspråket skulle kunna vara lika omfattande och riktas mot samtliga i kontraktskedjan, vilket innebär att indirekt skadelidande skulle kunna

⁴⁶ Zachariasson, *Direktkrav. Om rätt att rikta anspråk mot gäldenärens gäldenär*, s 25.

⁴⁷ NJA 2007 s 758.

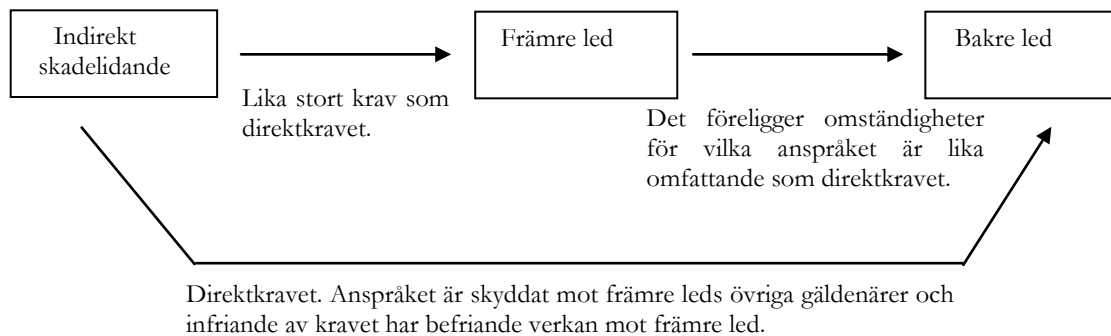
⁴⁸ Zachariasson, *Direktkrav. Om rätt att rikta anspråk mot gäldenärens gäldenär*, s 47.

⁴⁹ Zachariasson, *Direktkrav. Om rätt att rikta anspråk mot gäldenärens gäldenär*, s 30.

⁵⁰ Zachariasson, *Direktkrav. Om rätt att rikta anspråk mot gäldenärens gäldenär*, s 31 ff.

rikta lika omfattande anspråk mot samtliga parter i kedjan, om det skulle bortses från ansvarsbegränsningar och andra avtalsvillkor.⁵¹

- Främre led blir befriat från anspråk i och med att det bakre utger ersättningen.
- Kravrätten skall vara oberoende av andra rättsfigurer. Det innebär exempelvis att fullmaktssituationer utesluts från direktkravsrätten.⁵²

Figur 5 Direktkravs rätt.⁵³

Definitionen innebär att vissa typer av avtal utesluts från direktkravs rätten. Det gäller exempelvis tredjemansavtal, fullmaktssituationer och utomobligatoriska skadeståndsanspråk.⁵⁴ Huruvida det egentligen är nödvändigt att definiera rättsfiguren direktkrav kan ifrågasättas eftersom kriterierna inte möjligen kan täcka alla olika avtal som förekommer.⁵⁵ För uppsatsens syfte är de ovan angivna kriterierna dock tillräckliga för att ge läsaren en bild av direktkravet, varför definitionen inte utreds vidare.

3.2 Rättsfall kring direktkrav

3.2.1 NJA 1966 s 210 "Kraftledningsdomen"

I NJA 1966 s 210 hade en kraftledning, som ägdes av ett bolag (kraftbolaget) inom en koncern skadats och orsakat strömbrott som ledde till driftstopp för ett antal andra bolag inom samma koncern (industribolagen). Skadan vållades av Skogsvårdsstyrelsen. Den ifrågavarande kraftledningen användes uteslutande till att försörja industribolagen med el. Ett av industribolagen var moderbolag till kraftbolaget och hade bestämmande inflytande i kraftbolagets handhavanden. Som en följd av inflytandet i kraftbolaget hade industribolagen och Skogsvårdsstyrelsen tidigare förhandlat om möjligheterna att trygga

⁵¹ Förutsättning aktualiseras i fall med långa kontraktskedjor där det finns flera mellanliggande avtalsparter mellan den indirekt skadelidande parten och skadevällaren.

⁵² Zachariasson, *Direktkrav. Om rätt att rikta anspråk mot gäldenärens gäldenär*, s 37.

⁵³ Zachariasson, *Direktkrav. Om rätt att rikta anspråk mot gäldenärens gäldenär*, s 32.

⁵⁴ Zachariasson, *Direktkrav. Om rätt att rikta anspråk mot gäldenärens gäldenär*, s 38.

⁵⁵ Herre, *Anmälan av Laila Zachariasson, Direktkrav. Om rätt att rikta anspråk mot gäldenärens gäldenär*, s 529 f.

bolagen mot förluster på grund av driftstopp. Högsta Domstolen (HD) ansåg att dessa omständigheter inneburit att kraftledningens värde för industribolagen varit känt av Skogsvårdsstyrelsen.

HD ansåg att det var av väsentlig betydelse för bedömningen av fallet att det var känt att industribolagen hade konkreta och närliggande intressen i kraftbolaget. Dessa intressen bedömdes vara tillräckliga för att göra avvikelser från principen om att allmän förmögenhetsskada inte är ersättningsgill, om den drabbat annan än direkt skadelidande. Skogsvårdsstyrelsen var således skyldig att ersätta industribolagen för de förluster som de åsamkades.

Enligt Zachariasson fanns en anspråksrätt mellan industribolagen och kraftbolaget eftersom det förelåg ett avtal om elförsörjning mellan parterna.⁵⁶ Mellan kraftbolaget och Skogsvårdsstyrelsen förelåg ”grundläggande omständigheter” för anspråk (Zachariassons ord). Med dessa omständigheter åsyftas det intresse som HD ansåg att industribolagen hade i kraftbolaget, det vill säga industribolagens bundenhet till elförsörjningen från kraftbolaget. Däremot fanns det ingen kontraktuell grund för anspråk mellan industribolagen och Skogsvårdsstyrelsen, vilket vid första anblicken kan ge intryck av att HD gav industribolagen en direktkravrätt gentemot Skogsvårdsstyrelsen. HD gav dock inte uttryck för direktkravsrätten i domskälen utan gav snarare industribolagen en rätt att utfå skadestånd enligt traditionella skadeståndsprinciper.⁵⁷ Diskussionen kring direktkravsrätt undveks således genom att HD fastslog att industribolagen inte innehade någon traditionell tredjemansroll genom det konkreta och närliggande intresset som fanns i kraftledningen. Industribolagen hade därmed rätt till ersättning.⁵⁸

HD framlade endast ett fåtal grunder för sitt resonemang kring skälen för undantaget från principen om att tredjeman inte har rätt till ersättning vid allmän förmögenhetsskada, vilket har lett till att domen blivit kritiserad.⁵⁹ Bland annat blev uttalandet ”[a]tt industribolagen sålunda hade konkreta och närliggande intressen knutna till kraftledningen har varit väl känt för skogsvårdsstyrelsen”⁶⁰ kritiserat. Skälen till kritiken var bland annat att bedömningen skulle ha varit godtycklig och ledde till osäkerhet i rättstillämpningen eftersom HD inte diskuterade vilka omständigheter som uttrycket skulle kunna omfatta.⁶¹ Domen har dock ansetts kunna vara försvarbar om det tolkas som riktlinjer och kompletteras med konkreta angivelser om vilka omständigheter som är av relevans för bedömningen gällande huruvida ersättning skall utgå.⁶² Om domen faktiskt innebar en direktkravsrätt enligt de kriterier som Zachariasson uppställt är inte möjligt att avgöra eftersom informationen är alltför begränsad för att en skälig bedömning skall låtas genomföras.

⁵⁶ Zachariasson, *Direktkrav. Om rätt att rikta anspråk mot gäldenärens gäldenär*, s 263 f.

⁵⁷ Zachariasson, *Direktkrav. Om rätt att rikta anspråk mot gäldenärens gäldenär*, s 263 f.

⁵⁸ Andersson, *Trepartsrelationer i skadeståndsrätten*, s 195 f.

⁵⁹ Andersson, *Trepartsrelationer i skadeståndsrätten*, s 196.

⁶⁰ NJA 1966 s 210.

⁶¹ Hellner, *Ersättning till tredje man vid sak- och personskada*, s 360.

⁶² Andersson, *Trepartsrelationer i skadeståndsrätten*, s 196.

3.2.2 NJA 1997 s 44 "Besiktningsdomen"

NJA 1997 s 44 gällde en bostadsrättsförening (beställaren) som anlitat en huvudentreprenör (främre led) för omfattande renoveringsarbete. Huvudentreprenören anlidade i sin tur en underentreprenör (bakre led) för utförandet av takrenovering. I avtalet mellan främre och bakre led fanns ett standardavtal inkorporerat. Det aktuella standardavtalet återfanns emellertid inte i entreprenadavtalet mellan beställaren och främre led. Beställaren hade uppdragit bakre led att besiktiga entreprenaden, vilket skett i enlighet med det avtal som förelåg mellan beställaren och främre led. Beställaren ansåg senare att besiktningen skett försumligt eftersom fel och brister inte påpekats utan istället godkänts. De aktuella felen och bristerna var reglerade i det nämnda standardavtalet mellan bakre och främre led, som dock inte gällde mellan beställaren och främre led. Bakre led menade att arbetet utförts i enlighet med det avtal som faktiskt förelåg mellan beställaren och främre led, varför besiktningen utförts felfritt.

Frågan i fallet gällde om beställaren hade rätt att kräva att takrenoveringarna skulle utföras enligt ett avtal som denne inte var part i. Huruvida standardavtalet även gällde mellan beställaren och främre led var avgörande för beställarens möjligheter att utfå ersättning.

HD resonerade kring syftet med principen om avtalets subjektiva begränsning, där klarhet kring rättsförhållandena var huvudargumentet. Det ansågs inte föreligga några särskilda omständigheter som skulle motivera ett undantag från principen, varför det fastslogs att beställaren inte hade rätt att kräva att arbetet skulle utföras enligt avtalet som gällde mellan främre och bakre led. HD angav dock inte vilka omständigheter som skulle kunnat möjliggöra ett kringgående av principen.

En tänkbar omständighet, som hindrade undantag från principen, skulle kunna vara att beställaren saknade rätt att rikta krav mot främre led eftersom denne inte begått avtalsbrott gentemot beställaren. Enligt Zachariassons kriterier skall anspråket som riktas mot bakre led vara lika omfattande som anspråket mot främre led. Eftersom främre led inte hade begått avtalsbrott gentemot beställaren, saknade beställaren rätt att rikta krav mot båda leden.

3.2.3 NJA 2004 s 609 "Trafikskadedomen"

NJA 2004 s 609 gällde en bil som skadats vid en olycka och som vid tidpunkten för olyckan kördes av ägarens far. Sonen stod förvisso som ägare till bilen men den nyttjades endast av fadern eftersom sonen inte innehade något körkort. Fadern stod även som huvudsaklig förare av bilen i försäkringsbrevet från det bolag där bilen var försäkrad. Vid olyckan uppstod en sakskada på bilen vilket ledde till inkomstförluster för fadern. Fadern krävde ersättning för skadorna på bilen och för inkomstförlusterna eftersom denne ansåg sig inneha en nyttjanderätt till bilen. Förhållandena i fallet var således att sonen var direkt skadelidande eftersom sonen var ägare till bilen, medan fadern var indirekt skadelidande, då denne hade en nyttjanderätt till bilen. Frågan var huruvida fadern kunde tillerkännas rätt till trafikersättning för de sakskador och inkomstförluster denne åsamkades på grund av olyckan.

Sakomständigheterna i fallet är inte relevanta eftersom fallet rörde trafikersättning. Mer intressant är HD:s resonemang kring tredjemansfrågan. Det konstaterades att det lämnats utrymme i propositionen till skadeståndslagen för att utvidga kretsen av ersättningsberättigade och refererade till Kraftledningsdomen där sådan utvidgning

gjordes.⁶³ HD menade att indirekt skadelidande kan inneha sådant intresse i egendomen att denne övertar rollen som direkt skadelidande. Det fastslogs dock att de speciella omständigheterna i Kraftledningsdomen inte förelåg i förevarande fall eftersom det inte var visat att fadern hade ensam rådighet över bilen, utan behövde sonens samtycke var gång bilen skulle nyttjas. Fadern ansågs således inte vara berättigad till ersättning.

Resonemanget i domen kan tolkas på olika sätt.⁶⁴ En tolkning är att HD skärpte kraven på rätt till ersättning när avtal mellan parterna saknas. En annan tolkning är att HD utredde de befintliga kriterierna som uppställdes för sådan form av ersättning men konstaterade att dessa inte var uppfyllda. Den senare tolkningen får stöd i doktrin där det anses att HD:s dom bör tolkas som att huvudregeln hade kunnat frångås om fadern hade uppfyllt den intressekvalificering som krävdes för att utfå ersättning.⁶⁵ Det har sagts att tredjemans möjlighet till direktkravs rätt ökar om dennes förhållande till den skadade egendomen liknar en äganderätt eftersom indirekt skadelidandes intresse i den skadade egendomen då blir starkare. Ju större likhet med äganderätt, desto större är möjligheten till ersättning.⁶⁶

3.2.4 Dom från Göta Hovrätt och NJA 2007 s 758 "Hissprövningsdomen"

Den 20 december 2001 kom Göta Hovrätt (HovR) med en dom i ett fall där en beställare hade anlitat en huvudentreprenör (främre led) för omfattande ombyggnation.⁶⁷ Mellan parterna gällde standardavtalet AB 72. För rörinstallationer anlitade främre led en underentreprenör (bakre led), vilken genom vårdslöshet orsakade skada på byggnaden. I fallet, som inte meddelades prövningstillstånd i HD, önskade beställaren möjligheten att rikta direktkrav mot bakre led för att utfå ersättning för den uppkomna skadan. HovR ogillade dels möjligheten till direktkravs rätt och dels möjligheten till utomobligatoriskt skadestånd. Motiveringen till att direktkrav inte medgavs var att beställaren borde ha insett betydelsen av bestämmelserna i AB 72, som innebar att det inte var möjligt att rikta talan mot annan än främre led.

Domen gav upphov till reaktioner från försäkringsbranschen som regelbundet förde regressanspråk på utomobligatoriska grunder.⁶⁸ Branschen behövde ett prejudikat från HD för att kunna bedöma rättsläget. År 2002 inträffade ett fall där omständigheterna var nästintill identiska med ovanstående fall och försäkringsgivarna till parterna kom överens om att konstruera ett tvistemål för att snabbt och kostnadseffektivt utfå ett prejudikat från HD.⁶⁹

⁶³ Prop. 1972:5, s 160 f och 581. HD refererade här till NJA 1966 s. 210 som redogjorts i kapitel 3.2.1.

⁶⁴ Andersson, *Tredjemansersättning - entydig princip eller konkretiserande intressekvalificering*.

⁶⁵ Andersson, *Tredjemansersättning - entydig princip eller konkretiserande intressekvalificering*.

⁶⁶ NJA 2009 s 16.

⁶⁷ Göta Hovrätt T 229-01.

⁶⁸ Nydrén, *Underentreprenörer har liknande ansvar mot byggherren, som generalentreprenörens anställda*, s 700. Nydrén var chefsjurist på ett av försäkringsbolagen som var part i 2007 års rättsfall, varför denne bör anses vara en trovärdig källa. Eftersom syftet med tvistemålet var att få klarhet i rättsläget kan Nydrén anses ha varit opartisk vid artikelns framställning.

⁶⁹ Nydrén, *Underentreprenörer har liknande ansvar mot byggherren, som generalentreprenörens anställda*, s 701.

Fallet var således en hissprövning där tingsrätten (TR) hänsköt frågan till HD, om huruvida skadevållaren var skyldig att svara direkt mot indirekt skadelidande när det saknades avtal mellan parterna.⁷⁰ I rättsfallet hade en bostadsrättsförening (beställaren) anlitat NCC (främre led) för renovering av stammar för vatten på fastigheten. NCC hade i sin tur slutit avtal med en underentreprenör (bakre led) för de VVS-arbeten som behövde utföras. Bakre led installerade en koppling mot en ballofixventil som släppte i ett av badrummen vilket ledde till att vatten strömmade ut och orsakade skador, huvudsakligen på annan egendom än entreprenaden. Beställaren utfick ersättning för skadorna från sitt försäkringsbolag, som därmed övertog beställarens rätt att kräva ersättning för skadorna.

HD inledde med att fastslå att försäkringsbolaget inte hade något avtalsrättsligt krav att rikta mot bakre led eftersom ett avtal endast binder de direkta parterna.⁷¹ Därefter analyserades ett antal äldre domar. Bland andra diskuterades NJA 1986 s 712 där en köpare tillerkändes rätt att rikta anspråk mot tillverkaren av en bristfällig produkt, istället för försäljaren av produkten.⁷² Domen har dock varit omdiskuterad och kritiserad. Eftersom omständigheterna i fallet rörde produktansvar och säkerhetsrisker ansågs det inte kunna ge ledning i det förevarande fallet.⁷³ HD konstaterade att det i både äldre och nyare rättsfall inte lämnats bifall vid liknande fall varför det inte heller skulle vara möjligt i det aktuella målet.

Vidare diskuterades möjligheterna att rikta utomobligatoriskt skadeståndsanspråk mot bakre led. Det konstaterades dock att det inte var lämpligt att tillåta en part välja att frångå de avtalsrättsliga reglerna och istället rikta anspråk enligt de allmänna skadeståndsrättsliga reglerna enbart för att det senare var mer fördelaktigt för indirekt skadelidande. Kontraktskedjan ansågs ha företrädelse framför allmänna skadeståndsregler.

Vad gäller möjligheten att rikta talan om direktkravs rätt på kontraktuell grund anförde HD följande argument. Beställaren och främre led ingick ett avtal som hänvisade till AB 92. Avtalet stadgade implicit att en beställare fränsade sig rätten att rikta anspråk mot bakre led, i och med att standardavtalet inkorporerades i avtalet mellan parterna.⁷⁴ Domen innebär att det i princip inte är möjligt att med framgång rikta direktkrav mot skadevållaren i bakre led, i entreprenadsammanhang där avtalet mellan parterna hänvisar till avtalsvillkor likt de i AB 92. Åsidosättande av villkoren kan enligt domen endast ske om skadan orsakats genom uppsåt, grov vårdslöshet eller om någon särskild säkerhetsförpliktelse, med beställaren som skyddsobjekt, åsidosatts.

HD:s argumentation har utpekats som en bekräftelse för en mycket negativ inställning mot direktkravs rätt på kontraktuell grund.⁷⁵ Principen till trots, är det inte omöjligt för en beställare att rikta direktkrav eftersom denne kan förvärva främre leds regressrätt och på så vis rikta krav direkt mot skadevållaren i bakre led. Regressrätten överläts då till beställaren

⁷⁰ 56 kap 13 § rättegångsbalk (1942:740).

⁷¹ Hänvisning gjordes till NJA 1997 s 44.

⁷² NJA 1986 s 712. Målet rörde en hamnkran som vält på grund av fel i en överlastindikator.

⁷³ Se även Nydrén, *Underentreprenörer har liknande ansvar mot byggherren, som generalentreprenörens anställda*, s 703.

⁷⁴ Motsvarande villkor i nu gällande standardavtal är 5:11- 12 AB 04/ABT 06.

⁷⁵ Se exempelvis Johansson, *Direkt talan inte möjlig mot underentreprenör* eller Andersson, *Tredjemansersättning - entydig princip eller konkretiserande intressekvalificering*.

genom cession, vid vilken bakre led inte kan påverka överlåtelsen.⁷⁶ Utgången blir således densamma oavsett vad konstruktionen kallas.⁷⁷

3.2.5 NJA 2009 s 16 "Bravidadomen"

NJA 2009 s 16 är ett nytillkommet rättsfall där domen till viss del går emot det som tidigare sagts om direktkrav. I målet hade en bostadsrättsförening (främre led) anlitat Bravida (bakre led) för att utföra vatten- och avloppsinstallationer. En anställd hos Bravida misslyckades att dra åt en rörkoppling ordentligt vilket hade till följd att vatten strömmade ut i en av lägenheterna. Skadorna på golvet ledde till att nytt golv behövde läggas och den boende fick under tiden bo i en ersättningsbostad. Merkostnaden för boendet ersattes av bostadsrättsinnehavarens försäkringsbolag, Svenska Konsumentförsäkringar AB, som då övertog den boendes anspråksrätt. Omständigheterna i fallet innebar att bostadsrättsföreningen var främre led och Bravida det bakre eftersom det förelåg ett avtal mellan dem. Bostadsrättsinnehavaren vars bostad förstördes var indirekt skadelidande.

Frågan i målet var huruvida bostadsrättsinnehavaren hade rätt att rikta ersättningskrav direkt mot Bravida. Även i det här fallet började HD med att fastslå att huvudregeln är att enbart den som står i direkt avtalsförhållande med skadevällaren har rätt att utfå ersättning för allmän förmögenhetsskada. Därefter började möjligheterna till att frångå principen utredas. HD påpekade än en gång att det i propositionen till skadeståndslagen lämnats utrymme för domstolarna att utvidga principen men nämnde att det enbart finns ett fåtal fall där principen frångåtts.⁷⁸ HD åsyftade förhållandena i Kraftledningsdomen där omständigheterna var av särskild natur eftersom de skadelidande parterna inte ansågs inneha genuina ställningar som tredjemän.⁷⁹

En fråga som HD tog upp för diskussion var huruvida bostadsrättsinnehavaren innehade ställning av tredjemän. Per definition är en bostadsrätt inte en egendom som kan skadas utan är en nyttjanderätt, även om bostadsrättsinnehavaren äger rättigheten.⁸⁰ Istället för att föra en övergripande diskussion kring tredjemansfrågan valde HD att direkt diskutera nyttjanderättshavare som tredjemän. HD:s resonemang var att en bostadsrättsägare innehar ett intresse som kan anknytas till "sakens kapitalvärde" och att tillerkännande av ersättning i ett sådant fall inte kan anses leda till en oskäligen utvidgning av ersättningsskyldigheten.⁸¹ Resonemanget fortsatte med hänvisningar till doktrin som angett att en nyttjanderättshavares ensamrätt och stadigvarande innehav av egendomen stärker rätten till ersättning.⁸² Vidare konstaterade HD att bostadsrättsinnehavaren förvisso hade rätt att kräva bostadsrättsföreningen på skadestånd enligt bostadsrättslagen (1991:614) eftersom

⁷⁶ Adlercreutz, *Avtalsrätt I*, s 140. Cession innebär att en borgenär överlåter en fordran utan gäldenärens medverkan.

⁷⁷ Johansson, *Direkt talan inte möjlig mot underentreprenör*.

⁷⁸ Prop. 1972:5 s 160 f och 581 samt NJA 1966 s 210 (Kraftledningsdomen).

⁷⁹ I NJA 1966 s 210 framgick att skadelidande hade konkreta och närliggande intressen knutna till skadan vilket framtog dem rollen som renodlade tredjemän. Se kapitel 3.2.1.

⁸⁰ Andersson, *Tredjemansskador - belysning av motiven för huvudregeln och undantagen*.

⁸¹ Oskäligen utvidgning av skadeståndsskyldigheten är ett av argumenten mot direktkravsrätten.

⁸² HD hänvisar till Hellner, *Ersättning till tredje man vid sak- och personskada*, s 347 ff.

det var på grund av föreningens entreprenadavtal som skadan uppstod.⁸³ Lagen ansågs dock inte utgöra ett hinder för bostadsrättsinnehavaren att rikta krav direkt mot skadevällaren. Skäl för tolkningen av lagen angavs inte i domen. Av 7 kap 2 och 4 §§ bostadsrättslagen kan utläsas att bostadsrättsföreningen skall ersätta bostadsrättsinnehavaren om föreningen orsakat hinder i nyttjanderätten. Något som HD inte diskuterade var ansvarsfördelningen mellan bostadsrättsföreningen och bostadsrättsinnehavaren. En bostadsrättsförening ansvarar för själva bostaden, såsom bärande väggar och tak. Bostadsrättsinnehavaren har emellertid rätt att bygga om i bostaden och ansvarar då för allt annat i lägenheten såsom golvet. Föreningen kan genom föreningens stadgar omfördela ansvaret,⁸⁴ men om så varit fallet i Bravidadomen och om det i sådana fall påverkade HD:s bedömning kan inte utläsas ur domen. Eftersom HD inte diskuterade äganderätten till den specifika egendomen och hur det kan ha påverkat bedömningen av bostadsrättsinnehavarens intresse i egendomen, kan HD:s tolkning av bostadsrättslagen vara svår att tillämpa på liknande fall.

I domskälen bemötte HD kritiken mot direktkravs rätt genom att framföra att en bostadsrättsinnehavares starka anknytning till den skadade egendomen inte kan anses skapa oklarheter gällande ansvarsförhållandet mellan parterna. Vidare konstaterades att direktkravs rätt i förevarande fall inte heller skulle leda till vad som skulle kunna anses vara en allför långtgående eller svår överblickad ersättningsskyldighet. Tvärtom ansåg justitieråden att det låg inom linjen för rättsutvecklingen.⁸⁵

Det bör dock påpekas att två av ledamöterna var skiljaktiga till domen. Dessa ansåg att bostadsrättsinnehavaren borde ha riktat utomobligatoriskt skadeståndsanspråk mot Bravida. Eftersom det inte förelåg något avtalsförhållande mellan beställaren och bostadsrättsinnehavaren gällande renoveringen, fanns inte heller något juridiskt hinder för den senare att rikta utomobligatoriskt skadeståndskrav mot Bravida. Skälet till slutsatsen kom ur diskussioner kring Hissprövningsdomen.⁸⁶ De skiljaktiga ledamöterna fastslog att avgörande i domen var att AB 92 gällde mellan beställaren och främre led vilket fråntog beställaren möjligheten att rikta utomobligatoriskt skadeståndsanspråk mot bakre led. Det eftersom beställaren inte har möjlighet att välja vem denne skall rikta talan mot utan skall hålla sig till kontraktsskedjan. Då bostadsrättsinnehavaren i det förevarande målet inte var part i något avtal bör denne haft en rätt att rikta ett utomobligatoriskt skadeståndsanspråk mot Bravida. De skiljaktiga ledamöternas mening kan användas som stöd för bedömningen att Hissprövningsdomen inte bör användas som ett argument mot direktkravs rätten utanför sitt sammanhang.⁸⁷

⁸³ 7 kap 2 och 4 §§ bostadsrättslag (1991:614).

⁸⁴ 7 kap 12 § bostadsrättslagen.

⁸⁵ HD refererade till ett liknande uttalande av justitierådet Conradis i NJA 1966 s 210.

⁸⁶ NJA 2007 s 758, se kapitel 3.2.4.

⁸⁷ Andersson, *Tredjemansskador - bevisning av motiven för huvudregeln och undantagen*.

3.3 Analys och jämförelser

Av de ovan presenterade rättsfallen kan utläsas att det finns en viss osäkerhet gällande när och hur undantag kan göras från avtalets subjektiva begränsning. I flera av de ovan diskuterade rättsfallen konstaterades att det i propositionen till skadeståndslagen lämnats utrymme för genombrott av principen genom praxis från HD. Anledningen till utrymmet sades vara bristande utredningsunderlag vilket utgjorde en omöjlighet för lagstiftaren att grunda ett ställningstagande.⁸⁸ Svårigheten med att lagstifta kring direktkravsrätten är förstaelig eftersom varje fall är unikt och rättsområdena många. Trots det kan ett mönster urskiljas bland de rättsfall som redogjorts ovan.

I Kraftledningsdomen diskuterades inte begreppet direktkrav.⁸⁹ Att uttrycket undveks innebär dock inte nödvändigtvis att fallet *inte* rörde direktkravs rätt. Istället för att resonera om definitionen diskuterade HD kring industribolagens förhållande till den skadade egendomen och dess ägare, det vill säga förhållandet till kraftledningen och kraftbolaget. Även om direktkravsrätten inte uttryckligen avhandlades kan utgången av fallet ändå ses som att industribolagen tillerkändes en direktkravs rätt.⁹⁰ Resonemanget kring ”konkret och närliggande intresse” skulle kunna ses som kriterier, om än vaga sådana, för när direktkrav kan tillerkännas tredjeman.⁹¹ I Trafikskadedomen anförde HD ett resonemang kring Kraftledningsdomen och fastslog att faderns nyttjanderätt inte kunde liknas vid de omständigheter som förelåg i det äldre rättsfallet varför fadern inte kunde tillerkännas direktkravs rätt.⁹² Även om Kraftledningsdomen från 1966 inte var menad att tolkas som angivande riktlinjer för när en skadevällare skall utge ersättning till en indirekt skadelidande, bör fallet kunna tolkas som att det ger stöd för att undantag i vissa fall skall göras vid tredjemansskada. HD:s resonemang kring indirekt skadelidandes intressen för den skadade egendomen och skadevällarens vetskap om intresset, liknar till viss del resonemanget som förts vid ersättning av ren förmögenhetsskada som inte orsakats genom brott.⁹³

Stöd för undantaget ges även i de senare fallen, även om fokus inte alltid är på intresset för den skadade egendomen. Likt Kraftledningsdomen diskuteras inte direktkravs begreppet i Hissprövningsdomen överhuvudtaget.⁹⁴ Det som däremot var avgörande i fallet var att det i avtalen mellan parterna fanns hänvisningar till AB 92. AB 92 gällde för generalentreprenader och innehöll ett villkor som innebar att beställaren avsåg sig rätten att rikta krav mot bakre led i kontraktskedjan.⁹⁵ Eftersom HD förkastade möjligheten till direktkravs rätt i ett tidigt skede uppkom ingen diskussion kring konkreta och närliggande intressen. Rättsfall skall generellt inte tolkas *é contratio*, dock skulle en sådan tolkning

⁸⁸ Prop. 1972:5 s 160 f och 581.

⁸⁹ NJA 1966 s 210.

⁹⁰ Zachariasson, *Direktkrav. Om rätt att rikta anspråk mot gäldenärens gäldenär*, s 263 f.

⁹¹ Andersson, *Trepartsrelationer i skadeståndsrätten*, s 196 f.

⁹² NJA 2004 s 609.

⁹³ HD talar då om den tillit som tredjeman ställer på exempelvis en värderingsman och att tilliten skall vara befogad. Se exempelvis NJA 1987 s 692 där HD:s bedömning byggde på informationsgivarens vetskap om hur mottagaren skulle komma att använda informationen och huruvida mottagaren med fog hade litat på informationen.

⁹⁴ NJA 2007 s 758.

⁹⁵ Motsvarande villkor finns även i AB 04 och ABT 06.

kunna leda till slutsatsen att beställaren i fallet *hade erkänts* direktkravs rätt om AB 92 *inte* gällt mellan parterna.⁹⁶

I Bravidadomen uppkom diskussionen kring konkreta och närliggande intressen återigen.⁹⁷ Till en början diskuterades nyttjanderättshavares rätt till ersättning på samma sätt som i Trafikskadedomen. I Bravidadomen ansågs bostadsrättsinnehavaren emellertid inneha en sådan ställning att dennes rätt till egendomen kunde liknas vid äganderätt, en ställning som fadern i Trafikskadedomen inte innehade.

Eftersom det i Bravidadomen inte fanns avtalsvillkor, såsom de i Hissprövningsdomen, fördes inget resonemang kring dess hindrande av direktkravs rätt. Avtalsvillkoren nämndes dock av de skiljaktiga ledamöterna; som uttryckte att i de fall när uttryckliga spärrar mot direktkravs rätt inte uppställts genom avtal, bör allmänna avtalsrättsliga principer innebära att indirekt skadelidandes krav rätt mot bakre led är avskuren och att indirekt skadelidande då kan föra skadeståndstalan enligt allmänna skadeståndsrättsliga principer. Något liknande resonemang har inte förts i något av de andra rättsfall som redogjorts för i det här kapitlet. Principen om avtalets subjektiva begränsning har frångåtts i vissa fall och i de fall när direktkravs rätt inte tillerkändes skadelidande var skälen andra än den av de skiljaktiga ledamöterna åberopade principen.

Vid första anblicken kan det verka som att de skiljaktiga ledamöternas dom medför en möjlighet för indirekt skadelidande att rikta utomobligatoriska skadeståndskrav mot skadevållaren och på så sätt välja om denne önskar att föra ersättningskrav mot främre led eller skadeståndstalan mot skadevållaren i bakre led. Det är dock en omöjlighet inom svensk rätt, som förklarades i kapitel 2.5.1. Vad som emellertid kan utläsas av de skiljaktiga ledamöternas domskäl är att dessa anser att bostadsrättsinnehavaren inte var part i något avtal. Bostadsrättsinnehavaren hade inte ingått avtal med främre led varför det inte heller fanns något avtal som kunde frånta bostadsrättsinnehavaren möjligheten att rikta utomobligatoriskt skadeståndskrav mot skadevållaren enligt skadeståndslagens regler. Slutsatsen av dessa rättsfall blir således att direktkravs rätt är, i vissa fall, tillåtet enligt svensk rätt.

Både Bravidadomen och Hissprövningsdomen rör entreprenader. Det hör till normen att standardavtal såsom AB 04 och ABT 06 används vid entreprenadavtal och båda dessa avtal innehåller villkor där beställaren fransäger sig rätten att rikta krav mot någon part i bakre led. Frågan blir då hur skäliga dessa villkor faktiskt är och hur konsekvenserna av direktkravs rätten i förhållande till friskrivningsklausuler blir.

⁹⁶ Lehrberg, *Praktisk juridisk metod*, s 161.

⁹⁷ NJA 2009 s 16.

4 Om standardavtal och entreprenader

4.1 Allmänt om standardavtal, särskilt om AB-avtalen

Vid kommersiella avtal används ofta standardiserade avtal för att förenkla förhandlingsprocessen och kontraktsskrivandet.⁹⁸ Standardavtalens utformning är anpassade beroende på den bransch de skall tillämpas i. Målet är att öka förutsägbarheten och minska rättsosäkerheten vilket kan leda till färre tvister och att reglera ansvarsfördelningen mellan parterna. För flertalet avtalstyper saknas lagreglering.⁹⁹ Vid tolkning av standardavtal är huvudregeln att dessa skall tolkas enligt samma principer som andra typer av avtal.¹⁰⁰ Om tolkningsproblem kring standardavtal uppstår, används analogier från befintlig lagstiftning, exempelvis köplagen eller vedertagna rättsprinciper för att klargöra rättsläget. Dessa principer kan dock uppfattas som abstrakta i förhållande till avtalet som är för handen, varför de kan vara otillräckliga för att ge konkreta svar. Det är inte lämpligt att göra analogier från köplagen vid entreprenadförhållanden eftersom den förra rör momentana avtal och det senare är varaktiga avtal.¹⁰¹

Liksom vid tolkning av individuella avtal beaktar HD de tolkningsdata som finns tillgängliga mot bakgrund av de omständigheter som förelåg när avtalet ingicks. Den grundläggande principen för tolkning av individuella avtal är den gemensamma partsavsikten, det vill säga vad som åsyftades mellan parterna när avtalet ingicks. Det innebär att det vid tvister oftast är parternas gemensamma vilja som styr tolkningen, snarare än avtalets ordalydelse.¹⁰² Vid standardavtal är den gemensamma partsavsikten inte någon större hjälp eftersom parterna sällan diskuterar villkorens betydelse i det enskilda avtalet innan det ingås. Vid tolkning av dessa avtal är det istället andra principer som gäller. Huvudregeln är att alla individuellt avtalade villkor har företräde framför allmänna villkor,¹⁰³ vilket vid en konflikt mellan standardvillkor och individuella villkor åsidosätter de förstnämnda.¹⁰⁴ En annan princip som används inom standardavtalsrätten är den så kallade oklarhetsregeln som innebär att ett villkor skall tolkas restriktivt och till nackdel för den som författat den.¹⁰⁵ Den senare regeln används dock sällan i praktiken vid kommersiella avtal utan den används snarare när det inte finns någon annan tolkningsmöjlighet.¹⁰⁶ Vanligare är att en objektiv tolkning görs vilket innebär att villkorets språkliga betydelse prövas; juridiska och tekniska termer tolkas med bakgrund mot den vedertagna uppfattningen inom branschen.¹⁰⁷ Vid tolkning av entreprenadavtal har HD undersökt

⁹⁸ Hedwall, *Tolkning av kommersiella avtal*, s 41.

⁹⁹ Bernitz, *Standardavtalsrätt*, s 20 f.

¹⁰⁰ Hedwall, *Tolkning av kommersiella avtal*, 83.

¹⁰¹ Hellner, Hager och Persson, *Speciell avtalsrätt II 2 häftet*, s 24.

¹⁰² Bernitz, *Standardavtalsrätt*, s 79 f.

¹⁰³ Wilhelmsson, *Standardavtal och oskäliga avtalsvillkor*, s 85.

¹⁰⁴ Se exempelvis NJA 1964 s 152.

¹⁰⁵ Se exempelvis 10 § lag (1994:1512) om avtalsvillkor i konsumentförhållanden jämte NJA 1980 s 398 och NJA 1983 s 865.

¹⁰⁶ Wilhelmsson, *Standardavtal och oskäliga avtalsvillkor*, s 97.

¹⁰⁷ Bernitz, *Standardavtalsrätt*, s 81.

ordens betydelse vid allmänt språkbruk och gått vidare med att undersöka om orden kan tillmätas någon särskild betydelse enligt branschpraxis och sedvänja. När dessa tolkningsmetoder inte lett fram till något rimligt resultat har den objektiva tolkningen tillmätts störst betydelse och villkoren tolkats enligt ordalydelsen.¹⁰⁸

Likt lagtext finns förarbeten till flertalet standardavtal, däribland AB 04 och ABT 06. Huruvida HD bör ta hänsyn till standardavtalens förarbeten är något som diskuteras i litteraturen.¹⁰⁹ Det har ansetts att vissa standardavtal intar en position som kan liknas vid lagstiftning eftersom de blivit norm inom branschen.¹¹⁰ Förarbetena till sådana avtal kan användas som ett hjälpmedel vid tolkning men skall inte tolkas enligt traditionella tolkningsregler som tillämpas på förarbeten till lagstiftning.¹¹¹ Exempel på avtal som intar sådan särställning är Incoterms.¹¹² Även de svenska AB-avtalen intar en sådan särställning, varför kommentarerna och förarbetena till dessa avtal skall användas som hjälpmedel vid tolkning.¹¹³

Det är mycket vanligt att standardavtal innehåller friskrivningsklausuler som begränsar en parts ansvar kring de åtaganden som denne är förpliktigad att uppfylla enligt avtalet.¹¹⁴ I svensk rätt har friskrivningsklausuler tolkats restriktivt och till författarens nackdel, både vid individuella avtal och då klausulen ingår i standardavtal.¹¹⁵

AB-avtalen består av både fasta bestämmelser och så kallade täckbestämmelser. Täckbestämmelsernas juridiska motsvarighet är dispositiva lagregler vilka träder in i de fall när inget annat avtalats mellan parterna. Syftet med de fasta bestämmelserna är att de alltid skall gälla i standardavtalet och således inte är skapta för att avtalas bort.¹¹⁶

4.2 Allmänt om entreprenader enligt AB-avtalen

AB-systemet är uppbyggt kring avtalsrelationer som rör två parter, det vill säga beställaren och entreprenören.¹¹⁷ Beställaren blir då ägare till entreprenaden som entreprenören utför. Det är dock ett förenklat synsätt och i realiteten är det oftast flera parter inblandade i entreprenaden. General- och totalentreprenader utgörs i regel av en kedja av avtal, dels mellan beställaren och huvudentreprenören och dels mellan huvudentreprenören och

¹⁰⁸ Se exempelvis NJA 1990 s 24.

¹⁰⁹ Se bland annat Hedwall, *Tolkning av kommersiella avtal*, s 84 och Hellner, *The parol evidence rule och tolkning av skriftliga avtal i svensk rätt*, s 204.

¹¹⁰ Hellner, *The parol evidence rule och tolkning av skriftliga avtal i svensk rätt*, s 204.

¹¹¹ Hellner, *The parol evidence rule och tolkning av skriftliga avtal i svensk rätt*, s 204.

¹¹² Incoterms ett internationellt regelverk som fördelar ansvaret för gods under transport. Se Incoterms 2000.

¹¹³ Bernitz, *Standardavtalsrätt*, s 31.

¹¹⁴ Ramberg och Ramberg, *Avtalsrätten. En introduktion*, s 106.

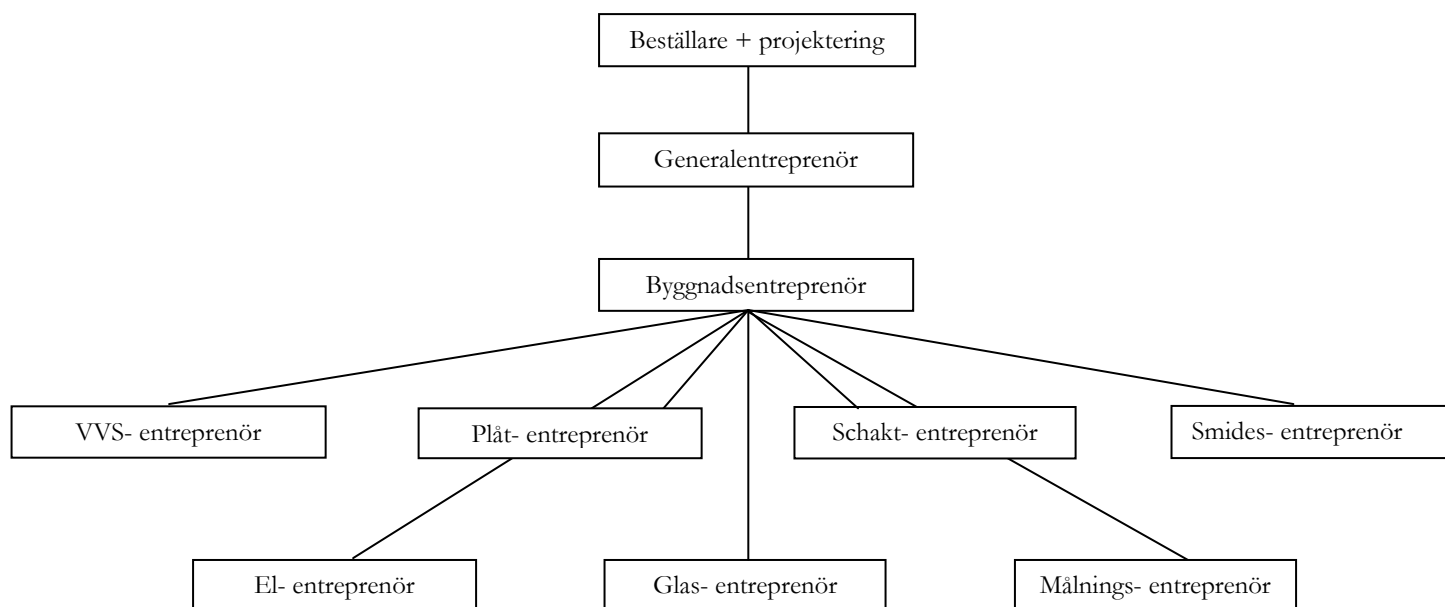
¹¹⁵ Bernitz, *Standardavtalsrätt*, s 94.

¹¹⁶ Se förord till AB 04 och ABT 06.

¹¹⁷ Ossmer och Wollsén, *Totalentreprenader och ABT 06- några kommentarer*, s 12. Med AB-systemet menas det system kring vilket AB-avtalen är uppbyggda.

underentreprenörer.¹¹⁸ För underentreprenörer gäller ABT-U 07, som dock inte kommer att utredas vidare eftersom det faller utanför uppsatsens syfte.¹¹⁹ Begreppet byggnadsentreprenad skulle kunna beskrivas som ett uppdrag att leverera material och arbetsinsats som kommer att utgöra fast egendom. Entreprenadbegreppet är omfattande och inkluderar bland annat uppförande av byggnader eller anläggningar, reparationer, ombyggnationer eller rivningar.¹²⁰

De vanligaste entreprenadformerna är delad entreprenad, generalentreprenad och totalentreprenad.¹²¹ Delad entreprenad är då beställaren har avtal med flera olika entreprenörer som är oberoende av varandra men som står i direkt avtalsförhållande med beställaren.¹²² Generalentreprenad innebär att beställaren endast sluter ett avtal med generalentreprenören som i sin tur väljer och sluter avtal med underentreprenörer.¹²³

Figur 6 Kontraktskedja vid generalentreprenad.¹²⁴

Totalentreprenad uppstår när beställaren uppdrar en entreprenör att både projektera och uppföra bygget.¹²⁵ Den främsta skillnaden mellan å ena sidan delad entreprenad och generalentreprenad och å andra sidan totalentreprenad är att vid de förra har beställaren ansvaret för att det slutliga bygget uppfyller den funktion som det var avsett till.

¹¹⁸ Ossmer och Wollsén, *Totalentreprenader och ABT 06- några kommentarer*, s 12.

¹¹⁹ *Allmänna bestämmelser för underentreprenader ABT- U 07 för totalentreprenad*.

¹²⁰ Hedberg, *Entreprenadkontrakt, fällor och fel*, s 62.

¹²¹ Liman, *Entreprenad- och konsulträtt*, s 35.

¹²² SOU 2005:30, s 42.

¹²³ Liman, *Entreprenad- och konsulträtt*, s 36 f.

¹²⁴ Liman, *Entreprenad- och konsulträtt*, s 37.

¹²⁵ SOU 2005:30, s 42.

Entreprenörens uppgift är då enbart att utföra bygget. Vid totalentreprenad har entreprenören hela ansvaret för såväl utförande som planering och projektering. Vid general- och totalentreprenad har huvudentreprenör även ett samordningsansvar för alla underentreprenörer.¹²⁶

Vid en entreprenad krävs oftast att företag inom flera olika yrkesområden samarbetar för att alla delar skall falla på plats. Avtalen som upprättas mellan de olika parterna kallas ibland för sammanflätade avtal. Det är avtal mellan flera olika parter där planering och utförande genomförs i nära samarbete mellan de olika parterna. Sammanflätade avtal förekommer i olika branscher och är vanliga vid entreprenadavtal eftersom flera underentreprenörer anlitas för olika delar av byggnadsarbetet.¹²⁷ Sammanflätningen sker vanligen genom att det i ett avtal hänvisas till ett annat avtal.¹²⁸

Vid entreprenadavtal är avtalen mellan beställaren och huvudentreprenören väldigt lika de avtal som finns mellan huvudentreprenören och underentreprenören. Vanligtvis finns något av AB-avtalen inkorporerat i det individuella avtalet.¹²⁹ I vissa fall bifogas ett exemplar av AB-avtalen i avtalet mellan beställaren och huvudentreprenören, i andra fall återfinns enbart en hänvisning till standardavtalet. Oavsett kontraktets utformning ingår AB-avtalen nästan alltid i entreprenadavtal.¹³⁰

4.3 Fel och skada enligt AB 04 och ABT 06

Ett fel enligt AB-avtalen är om det finns någon avvikelse i entreprenaden som medfört att ett arbete inte utförts alls eller att arbetet i och för sig utförts men inte i enlighet med avtalet.¹³¹ Enligt AB-avtalen är huvudentreprenören ansvarig för entreprenaden i tio år efter att entreprenaden godkänts.¹³² Det som åsyftas med ansvaret är fel som normalt sett inte upptäcks vid en slutbesiktning. Presumtionen är att felet beror på huvudentreprenören, såvida inte denne kan bevisa motsatsen.¹³³ Huvudentreprenören är även ansvarig för skador som uppkommit på grund av fel, så kallade följdskador.¹³⁴ Som följer av entreprenadformens natur gäller ansvaret vid en generalentreprenad inte för fel som beror på projekteringen, bristande underhåll eller förslitning. Vid totalentreprenad åligger emellertid hela ansvaret för projektering och funktion på huvudentreprenören.¹³⁵

¹²⁶ Ds 2007:8, s 19 f.

¹²⁷ Hellner, Hager och Persson, *Speciell avtalsrätt II 2 häftet*, s 131.

¹²⁸ Hellner, Hager och Persson, *Speciell avtalsrätt II 2 häftet*, s 136 f.

¹²⁹ Johansson, *Direkt talan inte möjlig mot underentreprenör*.

¹³⁰ Liman, *Entreprenad- och konsulträtt*, s 58 f.

¹³¹ Begreppsbestämningar AB 04 och ABT 06.

¹³² 4:7 AB 04/ABT 06.

¹³³ Kommentarer till 5:5 AB 04/ABT 06.

¹³⁴ 5:8 AB 04/ABT 06.

¹³⁵ Pedersen, *Nya regler på entreprenadområdet*.

Huvudentreprenören kan även hållas ansvarig för fel som uppkommit efter garantitidens utgång. För att ett sådant ansvar med framgång skall kunna åberopas av beställaren skall felet vara väsentligt och ha berott på vårdslöshet.¹³⁶ Vid bedömningen av vad som anses vara ett väsentligt fel skall inte enbart felet bedömas utan även risken för följdskada.¹³⁷ Ett väsentligt fel är vanligtvis ett fel som medför stora kostnader för beställaren. Den ekonomiska aspekten är dock inte det enda som påverkar bedömningen, utan felets inverkan på möjligheten att använda byggnaden skall medtagas i bedömningen. Byggnaden skall således ha fungerande tak, väggar och golv och skall inte innebära fara för hälsa eller säkerhet. Även påtagliga olägenheter som långvariga eller ständigt återkommande tekniska avbrott anses vara väsentliga.¹³⁸

Vad gäller felansvar vid totalentreprenad enligt ABT 06 är reglerna något mer omfattande eftersom huvudentreprenören även är ansvarig för planering och projektering av entreprenaden.¹³⁹ Mer utförlig beskrivning av skillnaderna kommer dock inte att ges eftersom det faller utanför uppsatsens syfte.

4.4 Ansvar för fel och skada enligt AB-avtalen

Vid skada på entreprenad är det viktigt att hålla isär begreppen fel och skada eftersom det påverkar reglerna för ansvarsfördelningen. Det kan ibland vara svårt att separera begreppen eftersom ett fel kan leda till en skada. Skada definieras i doktrin som ”fysisk defekt på eller förlust av egendom”, definitionen återfinns dock inte i avtalen.¹⁴⁰ Bland de vanligaste skador som uppstår på entreprenader är brandskador eller vattenskador. Vattenskador uppkommer oftast på grund av brott på vattenledning eller på grund av att kopplingar och liknande inte dragits åt ordentligt innan vattentrycket släppts.¹⁴¹ Huvudregeln är att huvudentreprenören är ansvarig för dessa former av skador.¹⁴²

Om entreprenaden skadas på grund av en underentreprenör som anlitas av huvudentreprenören, har huvudentreprenören ansvaret för skadan enligt 5:12 AB 04/ABT 06. Huvudentreprenören har ålagts ansvar för entreprenaden eftersom det är denne som har störst möjlighet att överse riskerna för skada på entreprenaden. Följaktligen leder ansvaret till att huvudentreprenören kan företa skadeförebyggande åtgärder för att minimera risken för skada, exempelvis genom att teckna försäkringar eller arrangera säkerhetsbevakning under entreprenadtiden.¹⁴³

Det ansvar som åligger huvudentreprenören är ett strikt ansvar och gäller både vid skador som vållats av huvudentreprenören och vid skador som orsakats av någon annan,

¹³⁶ 5:6 AB 04/ABT 06.

¹³⁷ Kommentar till 5:6 2- 3 st AB 04/ABT 06.

¹³⁸ Kommentar till 5:6 2-3 st AB 04/ABT 06.

¹³⁹ Kommentarer till 5:5 ABT 06.

¹⁴⁰ Liman, *Entreprenad- och konsulträtt*, s 152.

¹⁴¹ Liman, *Entreprenad- och konsulträtt*, s 153.

¹⁴² 5:1 1 st AB 04/ABT 06.

¹⁴³ Liman, *Entreprenad- och konsulträtt*, s 153.

exempelvis av underentreprenören.¹⁴⁴ Ansvaret gäller även vid stöld, skadegörelse, storm och regn och dylikt.¹⁴⁵ Det strikta ansvaret för underentreprenörer och anställda kan liknas vid det principalansvar som återfinns inom skadeståndsrätten.¹⁴⁶

¹⁴⁴ Framgår av 5:12 AB 04/ABT 06.

¹⁴⁵ Hedberg, *Kommentarer till AB 04 och ABT 06*, s 85.

¹⁴⁶ 3 kap 1 § skadeståndslagen, 5:12 AB 04/ABT 06 jämte Hedberg, *Kommentarer till AB 04 och ABT 06*, s 99.

5 Ansvarsbegränsning enligt AB-avtalen

5.1 Allmänt om villkoren i AB-avtalen

Friskrivningsklausuler återfinns inte enbart i AB-avtalen utan förekommer i de flesta standardavtal som rör köp, leverans, uthyrning, transport och liknande.¹⁴⁷ Klausulerna gäller vanligtvis force majeure, undantag till rätt att kräva skadestånd på grund av avtalet och andra rättigheter som en part vanligtvis tillerkänns vid motpartens kontraktsbrott. Som nämnts i kapitel 4.1 skall dessa regler tolkas restriktivt och till författarens nackdel om det uppstår tvist gällande villkorets tolkning.¹⁴⁸

Förutom ansvar för de fel och skador som angivits i kapitel 4.4, är huvudentreprenören även ansvarig för följdskador på annan egendom än entreprenaden, om dessa uppkommit på grund av huvudentreprenören eller dennes medarbetare.¹⁴⁹ Ersättning för sådana skador utgår om skadan följer av ett fel i entreprenaden som huvudentreprenören ansvarar för. Reglerna för följdskador är strikta och det är tillräckligt att ett fel upptäcks för att ersättning skall utgå.¹⁵⁰ Motsatsvis blir utgången att om entreprenören inte är ansvarig för felet, är denne inte heller ansvarig för följdskadan.¹⁵¹ Ersättning kan även utgå om skada uppstått på annan egendom än entreprenaden om det beror på vårdslöshet, exempelvis skada på befintlig egendom vid ombyggnation.¹⁵²

Till skillnad från det ansvar som vanligtvis åvilar huvudentreprenören vid fel och skada har denne ett begränsat ansvar för följdskador som uppkommer på annan egendom än entreprenaden. Vid skada som uppkommit på grund av vårdslöshet eller till följd av fel är huvudentreprenören endast skyldig att ersätta beställaren till 15 procent av kontraktssumman.¹⁵³ Undantaget till ansvarsbegränsningen gäller om skadan är en följd av grov vårdslöshet.¹⁵⁴ Det innebär att det inte alltid är möjligt för beställaren att utfå ersättning från huvudentreprenören som motsvarar värdet av skadan. På samma sätt är det inte heller alltid möjligt för huvudentreprenören att genom regresskrav utfå det till beställaren utbetalda beloppet, eftersom det ofta finns liknande ansvarsbegränsningar i de avtal som föreligger mellan huvud- och underentreprenören.¹⁵⁵

Förutom begränsningen av ersättningens storlek innehåller AB-avtalen andra villkor som är av intresse för uppsatsen. Avtalen innehåller villkor som innebär att beställaren enbart har rätt att vända sig mot huvudentreprenören om denne vill rikta krav. Det är inte explicit uttryckt i villkoren men eftersom huvudentreprenören är ansvarig för allt arbete som

¹⁴⁷ Adlercreutz, *Avtalsrätt II*, s 102.

¹⁴⁸ Ramberg och Ramberg, *Avtalsrätten. En introduktion*, s 106.

¹⁴⁹ 5:11 1 st AB 04/ABT 06.

¹⁵⁰ Liman, *Entreprenad- och konsulträtt*, s 156 f.

¹⁵¹ Lindahl, *Totalentreprenad ABT 94*, s 149 jämte 5:8 AB 04/ABT 06.

¹⁵² Liman, *Entreprenad- och konsulträtt*, s 156 f.

¹⁵³ 5:11 1 st AB 04/ABT 06.

¹⁵⁴ 5:11 3 st AB 04/ABT 06.

¹⁵⁵ NJA 2007 s 758.

underentreprenörer och anställda utför har villkoren tolkats som en spärr mot att rikta anspråk mot bakre led.¹⁵⁶

5.2 Villkorens skälighet

I kapitel 3.3 var slutsatsen att det i ett entreprenadförhållande är möjligt för en indirekt skadelidande att rikta direktkrav mot bakre led för att utfå ersättning för den skada som denne åsamkats. I Hissprövningsdomen ansågs beställaren inte inneha någon möjlighet att rikta sådan talan direkt mot underentreprenören, på grund av villkoret i standardavtalet. Frågan är hur skäliga dessa ansvarsbegränsningar är. Oskäliga avtalsvillkor, oavsett om det är i individuella avtal eller standardavtal, kan jämkas eller lämnas helt utan avseende genom tillämpning av 36 § avtalslagen.

Vid en skälighetsprövning enligt 36 § avtalslagen görs en allmän bedömning av de omständigheter som förekommit innan, under och efter att avtalet ingåtts. Generella regler för vad som anses utgöra oskäliga avtalsvillkor existerar inte utan varje enskilt fall prövas utifrån de förutsättningar som ligger till hands, med beaktande av parternas övriga förhållande till varandra.¹⁵⁷ Vid kommersiella avtal, såsom standardavtal, beaktas främst 36 § 2 st avtalslagen. Paragrafens andra stycke tar hänsyn till parternas ställning till varandra och är till fördel för den part som befinner sig i underlägsen ställning. Paragrafens huvudsakliga syfte är att tillämpas på avtalsvillkor i konsumentförhållanden, dock kan den även tillämpas på villkor i kommersiella avtal. Vid tillämpning på den senare typen av avtalsvillkor skall den nyttjas restriktivt.¹⁵⁸ Villkor i avtal mellan näringsidkare jämkas oftast om någon av parterna innehaft en sådan underlägsen ställning gentemot motparten att denne ansetts vara i behov av samma skydd som en konsument.¹⁵⁹

Vad som anses utgöra skäliga och oskäliga avtalsvillkor i entreprenadavtal är ännu relativt odefinierat och det finns enbart ett begränsat antal rättsfall.¹⁶⁰ En mycket allmänt hållen princip är att villkor om ansvarsfrihet vid grov vårdslöshet inte är skäliga.¹⁶¹ Utöver det är gränserna otydliga. NJA 1979 s 483 gällde en friskrivningsklausul i ett standardavtal som ingåtts mellan två näringsidkare. En av parterna menade att villkoret var oskäligt och borde jämkas. HD ansåg emellertid att klausulen var skälig trots att den fick mycket långtgående konsekvenser för den drabbade parten. I domskälen refererade HD till syftet med standardavtal och till köparens möjligheter att skydda sig mot skador med hjälp av försäkringar.¹⁶² Domen har ansetts vara ett uttryck för viljan att undvika ingrepp i kommersiella avtal.¹⁶³

¹⁵⁶ 5:12 AB 04/ABT 06. Se även NJA 2007 s 758.

¹⁵⁷ Hedwall, *Tolkning av kommersiella avtal*, s 159.

¹⁵⁸ Prop. 1975/76:81, s 29.

¹⁵⁹ Se exempelvis NJA 1987 s 639.

¹⁶⁰ Ramberg, *Kontraktstyper*, s 82.

¹⁶¹ NJA 1992 s 130.

¹⁶² NJA 1979 s 483, se s 514 i fallet.

¹⁶³ Hedwall, *Tolkning av kommersiella avtal*, s 178.

AB-avtalen kan modifieras och beställare har rätt och möjlighet att avtala om individuella villkor som skall gälla framför villkoren i AB-avtalen. Med det sagt bör det påpekas att det i realiteten kan vara svårt för den ”svagare” parten att förmå den ”starkare” parten att acceptera ändringar i standardavtalet. I vissa fall kan en part stå inför en situation där alternativen är att acceptera standardavtalet i sin helhet eller att avstå från att ingå avtalet överhuvudtaget.¹⁶⁴

Vid kommersiella entreprenadförhållanden är det tillsynes inte möjligt att uppställa en generell regel för vem som är den svagare respektive starkare parten. En beställare kan vara ett stort eller litet företag såväl som en kommun eller en förening. Även storleken på entreprenörens företag kan variera. Ett påstående om att beställare generellt är i underlägsen ställning gentemot entreprenören kan inte anses rimligt. Grundsatserna i svensk rätt är pacta sunt servanda och att det skall råda avtalsfrihet; dessa bör därför inte lättvindigt kunna jämkas eller helt lämnas utan avseende. Oavsett beställarens ekonomiska ställning bör det inte anses oskäligt att förvänta sig att ett företag ser över de avtal som det skall ingå för att upptäcka eventuella brister eller oförmånliga avtalsvillkor. En sammanvägning av det nu sagda leder till bedömningen att ansvarsbegränsningarna i 5:11 i AB 04/ABT 06 bör anses vara skäliga.

5.3 Ansvarsbegränsningar och friskrivningsklausuler

5.3.1 Ansvarsbegränsningarna i Hissprövningsdomen och Bravidadomen

I Hissprövningsdomen ansågs beställaren inte ha någon möjlighet att rikta talan mot underentreprenören eftersom denne ansågs ha accepterat ansvarsbegränsningen i och med att standardavtalet inkorporerats i avtalet mellan parterna. HD fortsatte med att fastställa att klausulen var gällande oavsett om det var huvudentreprenören eller någon underentreprenör som orsakat skadan och att beställaren bör ha varit medveten även om det.

Resonemanget återfanns inte i Bravidadomen. Eftersom ingen av parterna åberopade något AB-avtal kan det antas att något sådant standardavtal inte gällde mellan parterna. HD resonerade därför inte kring ansvarsbegränsningars generella inverkan på direktkravsrätten. Emellertid påpekade de skiljaktiga ledamöterna att även om friskrivningar inte uttryckligen finns intagna i ett avtal bör allmänna avtalsrättsliga principer innebära en spärr mot direktkravsrätten. Vid entreprenadförhållanden har AB-avtalens syfte och innehåll ansetts vara tillräckliga för att visa att en beställare inte har någon rätt att rikta krav mot annan än huvudentreprenören.¹⁶⁵ De skiljaktiga ledamöterna menade att både huvud- och underentreprenören i Bravidadomen med stor sannolikhet utgått ifrån att beställaren avskurits rätten att rikta krav mot underentreprenören. De ansåg att beställaren borde insett det varför denne *inte* borde ha tillerkänts rätt att rikta direktkrav.

Frågan är vad som var skillnaden mellan Hissprövningsdomen och Bravidadomen, gällande vad beställaren borde och inte borde insett om sina möjligheter att rikta krav mot bakre led. I det förra fallet fanns AB 92 inkorporerat i avtalet som gällde mellan beställaren och

¹⁶⁴ Bernitz, *Standardavtalsrätt*, s 16.

¹⁶⁵ Bengtsson, *Skadestånd utom kontraktsförhållanden 2001-2003*, s 840 f.

huvudentreprenören. I Bravidadomen förelåg inte något avtal med liknande villkor. Avgörande för frågan är vad parterna bör insett när avtalet ingicks. En tolkning av den principen som de skiljaktiga ledamöterna i Bravidadomen refererade till skulle kunna vara att AB-avtalen automatiskt innebär att beställarens rätt att rikta direktkrav mot bakre led avskärs. I sådana fall bör en motsatstolkning innebära att direktkrav är möjligt i fall när AB-avtal inte gäller. De skiljaktiga ledamöterna tillade emellertid att vid avsaknad av sådana avtalsvillkor bör allmänna avtalsrättsliga principer utgöra en spärr mot direktkravsrätten. De skiljaktiga ledamöterna uttalar inte vilka principer som explicit åsyftas men avtalets subjektiva begränsning bör kunna antagas vara en sådan princip. Den synpunkten får uppenbarligen inte stöd från majoriteten av justitieråden varför det måste kunna tolkas som att det, i entreprenadförhållanden, är möjligt för en beställare att rikta direktkrav mot bakre led om den rätten inte uttryckligen frångästs genom avtalsvillkor.

5.3.2 Friskrivningars konsekvenser på direktkravet

Det har uttryckts i doktrin att friskrivningsklausuler bör gälla även om tredjeman lider skada. Att ersättning skulle utgå enbart för att skadevällaren eller indirekt skadelidande råkar vara tredjeman till avtalet skulle vara olämpligt.¹⁶⁶ Tredjeman bör acceptera den risk som en friskrivningsklausul innebär och försöka skapa ett skydd för sitt ekonomiska intresse inom kontraktsförhållandet. Ett sådant skydd skulle dock kunna bli dyrt för samtliga inblandade. Friskrivningsklausuler påverkar priset för tjänster i bakre led, vilket innebär att bakre led skulle höja priset för tjänsterna i samband med att deras ansvar inte är begränsat, vilket i sin tur skulle leda till att främre led höjer priset gentemot beställaren.¹⁶⁷

Inom entreprenadförhållanden finns ett vedertaget system med ansvarsbegränsningar och friskrivningar vilket kan vara en anledning till att ansvarsbegränsningarna i Hissprövningsdomen inte ifrågasattes utan enbart utgjorde hinder för direktkrav. Om sådana ansvarsbegränsningar skulle kunna göras gällande även vid andra typer av avtal är dock tveksamt.¹⁶⁸

En intressant fråga är enligt vilket avtal direktkrav kan riktas. Villkoren i ett avtal mellan en beställare av entreprenad och främre led kan innehålla andra villkor än de i avtalet mellan främre och bakre led. Frågan blir om bakre led skall bindas till avtalsvillkor som finns mellan beställaren och främre led eller om beställaren skall bindas till avtalsvillkor som finns mellan främre och bakre led. Tyvärr finns inte mycket skrivet om frågan. Spörsmålet kommer dock att diskuteras i kapitel 7.4.

5.3.3 Analys

AB-avtalen innehåller inte någon uttrycklig möjlighet att kringgå kontraktskedjan, med undantag för grov vårdslöshet, men de innehåller inte heller något förbud. HD har emellertid uttryckt att beställaren bör ha insett innebörden av avtalens lydelse och att det därför inte kan tillåtas göra undantag från kontraktskedjan.¹⁶⁹ I Besiktningsdomen uttryckte

¹⁶⁶ Andersson, *Trepartsrelationer i skadeståndsrätten*, s 65.

¹⁶⁷ Andersson, *Trepartsrelationer i skadeståndsrätten*, s 169.

¹⁶⁸ Bengtsson, *Skadestånd utom kontraktsförhållanden 2001-2003*, s 840 f.

¹⁶⁹ NJA 2007 s 758.

HD att det inte förelåg skäl till att medge undantag från principen om avtalets subjektiva begränsning. Det avtal som förelåg mellan beställaren och främre led var gällande, oavsett innehållet i avtalet mellan främre och bakre led. I avtal mellan de senare parterna är det vanligt att det finns ansvarsbegränsande villkor som inskränker underentreprenörens ansvar för det utförda arbetet.

Direktkravsrätten leder till flera frågeställningar. En sådan frågeställning är skäligheten av de avtalsvillkor, likt de i 5:11- 12 AB 04/ABT 06, där en beställare av entreprenad frånsäger sig rätten att rikta krav mot underentreprenörer. I Hissprövningsdomen användes villkoren i standardavtalet som ett skäl till varför det inte var möjligt för beställaren att rikta direktkrav mot underentreprenören. Vad gäller ansvarsbegränsningarna mellan parterna konstaterade HD följande:

När det som i målet är fråga om en generalentreprenad, hade entreprenören kunnat utföra allt arbete själv. Om han hade valt att göra det, hade beställaren varit bunden av ansvarsbegränsningarna i 5:14 vid inträffade saksador /.../ Beställaren kan därmed sägas ha accepterat ansvarsbegränsningarna, oavsett om entreprenören utför arbetet själv eller om han gör det genom en underentreprenör.¹⁷⁰

Eftersom HD inte kommenterade villkorens lämplighet eller andra omständigheter kring ansvarsbegränsningarna skulle det kunna ses som ett indirekt godkännande av villkorens plats i AB-avtalen. Det i synnerhet när HD motiverade villkoren genom att påpeka de fördelar som ansvarsbegränsningar innebär, som exempelvis att det i regel innebär en prissänkning för underentreprenörens arbete. HD:s slutliga yttrande i domen refererade till undantag som kan åsidosätta ansvarsbegränsningarna. Dessa är skada som åsamkats uppsåtligt, genom grov vårdslöshet eller om någon särskild säkerhetsförpliktelse har förbisetts. Det konstaterades dock att sådana omständigheter inte förelåg i fallet varför det inte var möjligt att tillerkänna beställaren direktkravsrätt.

Ett av de av HD angivna undantagen återfinns även i AB-avtalen vilket innebär att HD enbart fastslog en redan existerande regel.¹⁷¹ Den grova vårdslöshet som HD refererade till kan tänkas vara baserad på en kontraktuell vårdslöshetsbedömning. En sådan bedömning skulle kunna innebära att en handling anses vara grovt vårdslös inom ett kontraktsförhållande, samtidigt som handlingen inte nödvändigtvis skulle beaktas som vårdslös i utomobligatoriska förhållanden.¹⁷² Ett bakre leds åtaganden gentemot främre led kan i realiteten skilja sig från de förpliktelser främre led har mot beställaren, som var fallet i Besiktningsdomen, varför det kan vara svårt att avgöra enligt vilket avtal vårdslösheten skett. Det är visserligen möjligt att HD åsyftade utomobligatorisk culpa men dock inte särskilt troligt eftersom kontraktuell culpa styr när ansvarsbegränsningarna gäller.¹⁷³

Det andra undantaget som kunde sätta ansvarsbegränsningen ur spel var om någon särskild säkerhetsförpliktelse åsidosattes, med beställaren som skyddsobjekt.¹⁷⁴ Vad det egentligen innebär förklarades inte i domen. I Hamnkransdomen förde HD ett liknande resonemang kring produktens funktion som säkerhetsanordning varvid felet utgjorde en betydande risk

¹⁷⁰ NJA 2007 s 758. I målet var AB 92 gällande. 5:14 AB 92 motsvarar 5:11 AB 04.

¹⁷¹ 5:11 3 st AB 04/ABT 06.

¹⁷² Nydrén, *Underentreprenörer har liknande ansvar mot byggherren, som generalentreprenörens anställda*, s 708.

¹⁷³ Nydrén, *Underentreprenörer har liknande ansvar mot byggherren, som generalentreprenörens anställda*, s 708.

¹⁷⁴ NJA 2007 s 758.

för person- och sakskada.¹⁷⁵ Om resonemanget i domen kan tillämpas på omständigheter likt de i Hissprövningsdomen är tveksamt eftersom de två målen behandlar olika typer av avtal. Särskild säkerhetsförpliktelse skulle kunna vara avtalade säkerhetsförpliktelser, vilket dock inte är sannolikt eftersom HD valde att inte använda det uttrycket.¹⁷⁶

Det har ovan visats att principen om avtalets subjektiva begränsning är implicerad i AB-avtalen.¹⁷⁷ HD har konstaterat att det därför inte är möjligt för en beställare att rikta direktkrav mot en skadevållare i bakre led om avtalet mellan beställaren och främre led hänvisar till ett entreprenadavtal som innehåller ansvarsbegränsningar.¹⁷⁸

¹⁷⁵ NJA 1986 s 712.

¹⁷⁶ Nydrén, *Underentreprenörer har liknande ansvar mot byggherren, som generalentreprenörens anställda*, s 709.

¹⁷⁷ 5:12 AB 04/ABT 06.

¹⁷⁸ NJA 2007 s 758.

6 Rättspolitiska aspekter

6.1 Engelsk rätt

En motsvarighet till principen om avtalets subjektiva begränsning återfinns i engelsk rätt där det heter "privity of contract". Den engelska principen innebär likt den svenska att parterna endast skall vara bundna till den part som de frivilligt ingått avtal med. Tredjeman skall inte kunna åberopa rättigheter på grund av ett avtal som denne själv inte är part i.¹⁷⁹ Utan att diskutera engelsk rätt mer ingående kan sägas att en grundförutsättning inom engelsk avtalsrätt är att en anbudstagare skall erlagga "consideration" för att ett avtal skall komma till stånd. En motivering till principen om "privity of contract" är att det är ovanligt att tredjeman erlägger "consideration" vid ett avtal som denne inte är del av. Även om tredjeman skulle erlagga "consideration" skulle denne ändå inte medges rätt att göra avtalet gällande eftersom denne inte är avtalets anbudstagare.¹⁸⁰ Principen är mycket långtgående och är lagstadgad genom Contracts (Rights of Third Parties) Act 1999, där de undantag som finns är uppräknade. Slutsatsen blir således att det inom engelsk rätt inte är möjligt att göra ett avtal gällande av någon annan än de direkta parterna, dock med beaktande av vissa undantag.

6.2 Argument kring direktkravsrätt

6.2.1 Dammlucksargumentet

Det finns olika intressegrupper som önskar att direktkravsrätt möjliggörs. Främst är det försäkringsbolag som vill undvika regressituationer genom att rikta krav direkt mot skadevällaren.¹⁸¹ Det främsta argumentet mot direktkravsrätt är det så kallade dammlucksargumentet (the floodgate argument).¹⁸² Argumentet är nära besläktat med principen från Hadley-Baxendale, där domstolen anförde att skadevällaren endast är skyldig att ersätta skada i sådan omfattning som denne hade kunnat förutse vid avtalets ingående.¹⁸³ Domen i målet utgör således en gräns för hur omfattande en skadevällares ansvar kan bli.¹⁸⁴ Dammlucksargumentet betyder att direktkravsrätt skulle innebära en alltför långtgående ersättningsskyldighet som kan omfatta en mycket stor krets av skadelidande. Kravet på adekvat kausalitet skulle i sådant fall inte utgöra en tillräcklig begränsning för att skydda skadevällaren från mängden anspråk.¹⁸⁵ Erkännande av direktkravsrätten skulle försvåra

¹⁷⁹ McKendrick, *Contract law. Text, cases, and materials*, s 1172.

¹⁸⁰ McKendrick, *Contract law. Text, cases, and materials*, s 1175.

¹⁸¹ Ossmer och Wollsén, *Totalentreprenader och ABT 06- några kommentarer*, s 12.

¹⁸² Uttrycket kommer från den angloamerikanska juridiken. Andersson, *Tredjemansskador - belysning av motiven för huvudregeln och undantagen*.

¹⁸³ Hadley v Baxendale (1854) 9 Ex Ch 341 (Hadley-Baxendale principen) och Kleinman, *Ren förmögenhetsskada. Särskilt vid vilseledande av annan än kontraktspart*, s 459.

¹⁸⁴ McKendrick, *Contract law. Text, cases, and materials*, s 1080.

¹⁸⁵ Andersson, *Trepartsrelationer i skadeståndsrätten*, s 38 f.

förutsägbarheten för skadevällaren och medföra en betungande ersättningsskyldighet som i vissa fall inte skulle stå i proportion till den skadevällande handlingen.¹⁸⁶

En invändning mot dammlucksargumentet är att det inte är möjligt att generalisera alla fall av direktkrav som kan tänkas uppstå eftersom en direktkravsrätt i många fall inte skulle leda till de befarade konsekvenserna.¹⁸⁷ Direktkravsrätten skulle inte alltid leda till mängder av krav från parter som skulle kunna ha ett intresse i saken. I många fall skulle anspråken ligga inom ramen för vad direkt skadelidande hade kunnat drabbas av och anspråk som denne själv skulle kunna rikta mot skadevällaren. Förespråkare av direktkravsrätt menar att dammlucksargumentet enbart borde innebära att det inte är skäligt att ha rätt till direktkrav som huvudregel. Principen om avtalets subjektiva begränsning har ansetts vara nödvändig men borde inte avskära alla möjligheter för tredjeman att utfå ersättning.¹⁸⁸

6.2.2 Klarhet i rättsförhållandena

Ett annat argument som förs emot direktkravsrätt är att ett åsidosättande av principen om avtalets subjektiva begränsning skulle kunna ge upphov till osäkerhet i kontraktskedjan.¹⁸⁹ Det har i doktrin anförts att principen om avtalets subjektiva begränsning leder till undvikande av komplicerade bevisfrågor som exempelvis frågor om bakre led kan ha varit medveten om tredjemans användningsområde för den aktuella slutprodukten. Det är av vikt att främja klarhet i rättsförhållandena, det vill säga de direkta parterna skall vara försäkrade om att de enbart behöver svara mot varandra.¹⁹⁰ Argumentet innebär att skadevällaren bör kunna förutse vilka som kan bli direkt skadade av dennes handlingar, men inte nödvändigtvis vilka som blir indirekt skadade.¹⁹¹ Motsatsvis blir resultatet att en part aldrig behöver riskera att bli utsatt för krav av tredjeman, även om denne har orsakat tredjemans förlust genom kontraktbrott gentemot sin avtalspart.¹⁹²

Fördelen med principen är att den uttrycker en regel som blir enkel att tillämpa i komplicerade förhållanden. Det är en princip som uppställer motpolerna mot varandra, antingen utges alltid ersättning eller utges den aldrig.¹⁹³ De problem och frågor som direktkravsrätten ger upphov till är många till antalet, att lösa problemen med en princip som helt enkelt förbjuder direktkrav är dock inte nödvändigtvis den bästa lösningen, även om det kan vara nödvändigt en regel som uppställer rimliga gränser.¹⁹⁴

I engelsk rätt har principen om avtalets subjektiva begränsning ansetts ge upphov till en komplicerad gällande rätt. Principen är inte helt utan undantag, varken i svensk eller

¹⁸⁶ NJA 2009 s 16.

¹⁸⁷ Andersson, *Tredjemansskador - belysning av motiven för huvudregeln och undantagen*.

¹⁸⁸ Andersson, *Tredjemansskador - belysning av motiven för huvudregeln och undantagen*.

¹⁸⁹ Johansson, *Direkt talan inte möjlig mot underentreprenör*.

¹⁹⁰ Hellner, Hager och Persson, *Speciell avtalsrätt II 2 häftet*, s 126.

¹⁹¹ Hadley-Baxendale principen.

¹⁹² Hellner, Hager och Persson, *Speciell avtalsrätt II 2 häftet*, s 126.

¹⁹³ Andersson, *Trepartsrelationer i skadeståndsrätten*, s 43.

¹⁹⁴ Hellner, *Ersättning till tredje man vid sak- och personskada*, s 337.

engelsk rätt. I engelsk doktrin anses tredjeman kunna komma runt principen genom att åberopa fall där direktkrav medgetts medan den svarande kan bestrida genom att anföra fall där sådant krav inte medgetts, vilket leder till oklarheter i rättsläget.¹⁹⁵

6.2.3 Ekonomiska aspekter

I det fall direktkravs rätt blir en regel snarare än ett undantag kan det få processekonomiska konsekvenser. Det ökade antalet anspråk för varje skada skulle medföra en ökad belastning för domstolsväsendet samtidigt som processkostnaderna skulle stiga. Det finns även en risk för att försäkringsbolagens premier för ansvarsförsäkringar skulle höjas eftersom det innebär en risk att täcka sådant ansvar.¹⁹⁶

Det finns dock även ekonomiska fördelar som talar för direktkravs rätt. Ett argument som framförs är att det skulle vara förmånligt för de inblandade parterna att undvika de separata transaktionskostnader som uppstår för indirekt skadelidandes anspråk och sedan för främre leds regressanspråk.¹⁹⁷ Vidare kan det vara mer fördelaktigt för indirekt skadelidande att rikta anspråk mot bakre led om främre led är insolvent och inte har tillräckligt försäkringsskydd för att täcka ersättningskostnaderna.¹⁹⁸ Av HD har argumentet emellertid inte givits någon särskild betydelse eftersom det är möjligt att kumulera de olika processerna varför den processuella förenkling som direktkravs rätten skulle medföra skulle vara närmast obefintlig.¹⁹⁹ Begränsningen för indirekt skadelidande att utfå ersättning från bakre led får även betydelse om skadelidandes anspråks rätt gentemot främre led preskriberats eller om avtalet mellan parterna innehåller en ansvarsbegränsning.²⁰⁰

6.2.4 Rättviseaspekter

Ett argument som framhåvs i engelsk rätt som ett skäl till att utvidga undantagen till principen om "privity of contract" är att tredjeman kan ha skäl till att förvänta sig att vissa förpliktelser skall uppfyllas av en part som denne själv inte står i avtalsförhållande med.²⁰¹ I de flesta fall är avtalet mellan främre och bakre led beroende av att det existerar ett avtal mellan främre led och tredjeman. Argumentet bygger på ett rättvisetänkande där det förefaller märkligt att tredjeman inte kan kräva bakre led på ersättning, trots att denne har skäl att förvänta sig att bakre led uppfyller vissa förpliktelser. Problem med argumentet uppstår när någon av avtalsparterna önskar att förändra avtalsförhållandet. I engelsk doktrin anses att parternas rätt att införa ändringar i avtalet överskuggas av tredjemans förväntningar som baserats på det ursprungliga avtalet. Vidare anses att det är en negativ konsekvens av principen att den som åsamkats skada inte har rätt att rikta krav om

¹⁹⁵ McKendrick, *Contract law. Text, cases, and materials*, s 1230.

¹⁹⁶ Andersson, *Trepartsrelationer i skadeståndsrätten*, s 39.

¹⁹⁷ Hellner, Hager och Persson, *Speciell avtalsrätt II 2 häftet*, s 125 f.

¹⁹⁸ NJA 2007 s 758 jämte Johansson, *Direkt talan inte möjlig mot underentreprenör*.

¹⁹⁹ NJA 2007 s 758.

²⁰⁰ NJA 2009 s 16.

²⁰¹ McKendrick, *Contract law. Text, cases, and materials*, s 1229.

ersättning mot skadevällaren, medan den som inte lidit någon reell skada innehar sådan möjlighet.²⁰² Som stöd för argumentet hänvisas i engelsk rätt till utgången i rättsfallet *Beswick v Beswick* där en änka nekades direktkravs rätt på grund av ett avtal mellan maken och en släkting eftersom hon var tredjeman. Avtalet var enbart till förmån för änkan men eftersom hon inte var part i avtalet innehade hon ingen rätt att rikta krav.²⁰³

6.2.5 Skydd genom avtal och försäkringar

Varje part i ett avtalsförhållande kan förebygga skador genom kontraktuella arrangemang som exempelvis individuella avtalsvillkor eller genom att teckna olika försäkringar.²⁰⁴ Eftersom avtal har företräde framför många andra former av regleringar, som exempelvis skadeståndsrätten,²⁰⁵ kan kontraktsrätten anses vara den enklaste och mest effektiva metoden för att reglera tredjemans rätt till ersättning vid fel eller skada.²⁰⁶ Ett avtal kan anpassas till att skydda parterna från de ekonomiska förluster som denne skulle kunna drabbas av.²⁰⁷

Även om det till viss del är möjligt att skydda sig genom individuella avtalsvillkor är det inte alltid enkelt eller kostnadseffektivt att omförhandla villkor i standardavtal. Generellt uppstår problem i avtalsförhållanden på grund av andra orsaker än genom en utomståendes vårdslösa handlingar. Spendera tid och pengar för att skydda sig från sådana handlingar är inte ekonomiskt och utförs därför sällan i realiteten.²⁰⁸

6.2.6 Samma resultat oavsett tillvägagångssätt

Ett ytterligare argument som förs för direktkravs rätten är att utgången i vissa fall ändå blir densamma som om skadevällaren i bakre led utgivit ersättning direkt till indirekt skadelidande.²⁰⁹ Det är fallet när främre led givit tredjeman ersättning för skadan och sedan riktat regresskrav mot skadevällaren i bakre led. I sådana fall blir främre leds del av ersättningen snarare av förmedlande karaktär eftersom det i princip är bakre led som ersätter beställaren.²¹⁰

²⁰² McKendrick, *Contract law. Text, cases, and materials*, s 1229.

²⁰³ *Beswick v Beswick* [1968] AC 58. Änkan fick dock rätt till direktkrav när hon representerade makens dödsbo.

²⁰⁴ Andersson, *Trepartsrelationer i skadeståndsrätten*, s 63.

²⁰⁵ 1 kap 1 § skadeståndslagen.

²⁰⁶ Andersson, *Tredjemansskador - behysning av motiven för huvudregeln och undantagen*.

²⁰⁷ Andersson, *Tredjemansskador - behysning av motiven för huvudregeln och undantagen*.

²⁰⁸ Andersson, *Trepartsrelationer i skadeståndsrätten*, s 64.

²⁰⁹ Andersson, *Tredjemansskador - behysning av motiven för huvudregeln och undantagen*.

²¹⁰ Andersson, *Trepartsrelationer i skadeståndsrätten*, s 89.

7 Analys och slutsats

7.1 Möjligheter för direktkrav vid entreprenadavtal

Vad gäller möjligheten för en beställare av entreprenad att rikta direktkrav finns ingen entydig regel. Hitintills har utgången av de rättsfall som berört området varit inkonsekventa och klara regler för när en sådan rätt tillerkänns en beställare saknas ännu. Principen om avtalets subjektiva begränsning har konstaterats vara huvudprincipen i de flesta av de i uppsatsen redovisade rättsfallen, dock har HD gång på gång påpekat att det redan i förarbetena till skadeståndslagen givits möjligheter till förändring i samband med rättsutvecklingen. I vissa av fallen, främst i Bravidadomen, har den möjligheten utnyttjats och försök till att uppställa kriterier har gjorts även om dessa är mycket vaga och svårtolkade. De omständigheter som till synes bör föreligga är att beställaren skall inneha ett närliggande och konkret intresse i den skadade egendomen.

Vad uttrycken ”konkret” och ”närliggande” innebär är förvisso inte heller helt klart. Det avgörande i Kraftledningsdomen var att parterna hade fört diskussioner kring indirekt skadelidandes förhållande till kraftledningen vilket fråntog dem rollen som tredjeman. I Trafikskadedomen sades att en indirekt skadelidande kan erhålla ersättning genom att denne övertar direkt skadelidandes rätt till ersättning på grund av intresset i den skadade egendomen. Det övertagande som HD resonerade kring i Trafikskadedomen, kan tolkas som att indirekt skadelidande hade kunnat erhålla ersättning om denne hade haft ett sådant intresse i den skadade egendomen, att denne hade förlorat sin position som tredjeman. Resonemanget återkom även i Bravidadomen där nyttjanderätt av en bostad likställdes med äganderätt.

I Bravidadomen diskuterades bostadsrättsinnehavarens ställning i förhållande till den skadade egendomen. HD:s majoritet ansåg att bostadsrättsinnehavaren hade ett sådant intresse i bostaden att det kunde jämföras med en äganderätt till fastighet. HD menade att bostadsrättsinnehavarens anknytning till bostaden bör ha varit tydlig för både främre och bakre led varför erkännande av direktkrav i det fallet inte skulle leda till orimliga konsekvenser. Bostadsrättsinnehavarens ställning som tredjeman i övrigt diskuterades inte vidare. Resonemanget liknar till viss del det i Kraftledningsdomen där skadevållarens vetskap om kraftledningens betydelse för indirekt skadelidande var avgörande för deras möjligheter att utfå ersättning. Det förefaller som att direktkrav är möjligt om indirekt skadelidande har ett sådant intresse i den skadade egendomen att skadevållaren bör inse att ansvaret även innefattar indirekt skadelidande.

Resonemanget kring skadevållarens vetskap om indirekt skadelidandes intresse i den skadade egendomen är ingen nyhet inom ersättningsrätten. Liknande resonemang förs inom skadeståndsrätten vid ersättning av ren förmögenhetsskada. Vid fall av felaktiga värderingsintyg tar bedömningen sikte på den vetskap skadevållaren haft om hur intyget skall användas av mottagaren. I sådana fall kan tredjeman erhålla ersättning om det är visat att denne med fog satt sin tillit till ett värderingsintyg som senare visats vara felaktig och om informationsgivaren insett vad informationen skulle användas till. En jämförelse skulle här emellan kunna göras till entreprenadförhållanden där en underentreprenör i bakre led bör inse att denne kan orsaka beställaren skada.

Utgången av Kraftledningsdomen och Bravidadomen innebar att indirekt skadelidande fick ”överta” direkt skadelidandes rätt till ersättning. I det förra fallet ansågs industribolagen förlora dess egenskaper av tredjemän genom intresset som fanns knutet till den skadade egendomen. Även om HD:s resonemang inte återkom i Bravidadomen bör domen kunna

tolkas som att bostadsrättsinnehavaren övertog bostadsrättsföreningens rätt till ersättning och på så sätt förlorade egenskaperna som renodlad tredjeman.

En annan detalj som saknades i HD:s diskussion i Bravidadomen var gränsdragningen för vilken egendom som tillhör bostadsrättsföreningen och vilken egendom som hör till bostadsrättsinnehavaren. Gränsdragningen är av intresse eftersom lagen kan tolkas som att föreningen inte har någon lagstadgad skyldighet att ersätta skada som *inte* utgör hinder i nyttjanderätten. Det skulle innebära att en bostadsrättsinnehavare inte kan erhålla ersättning från föreningen om föreningen åsamkat skada på egendom i bostadsrätten som bostadsrättsinnehavaren äger. Frågan blir om bostadsrättsinnehavaren även i det fallet skulle anses ha ett intresse i den skadade egendomen som ger denne rätt att rikta direktkrav mot skadevållaren. Om svaret är nekande uppkommer en situation där indirekt skadelidande varken kan utfå ersättning från föreningen eller från skadevållaren.

Eftersom tredjemansförhållandet inte diskuterades explicit kan det leda till svårigheter att tillämpa de kriterier och riktlinjer som kan utläsas ur Bravidadomen på andra avtalstyper. Det nu anförda visar att det är möjligt för en beställare av entreprenad att rikta direktkrav mot skadevållaren i bakre led, även om detaljerna kring kravrätten ännu inte är helt klara.

7.2 Omständigheter när direktkrav är möjligt

När det nu är visat att det kan vara möjligt att framställa direktkrav vid entreprenadförhållanden blir nästa fråga vid vilka omständigheter en skadevållares ansvar även skall innefatta indirekt skadelidande. På grund av ämnets komplexitet finns ännu inte något konkret och entydigt svar på frågan. De rättsfall som diskuterats i uppsatsen kan emellertid ge stöd för följande bedömning.

I Hissprövningsdomen avfärdades möjligheterna att rikta direktkrav omgående varför HD:s generella inställning till direktkrav inte är möjlig att utläsa. Det som sades var emellertid att direktkravs rätt i fallet var förhindrat genom det avtal som förelåg mellan beställaren och främre led. Villkoren i avtalet gavs innebörden att beställaren fransade sig rätten att rikta krav mot bakre led i samband med att avtalet ingicks. Det bör dock påpekas att domen ändock skulle kunna tolkas som ett genombrott mot principen om avtalets subjektiva begränsning eftersom bakre led skyddas mot direktkrav genom villkor i ett avtal som denne inte är en del av. Det bör inte anses orimligt att antaga att direktkrav hade varit möjligt i Hissprövningsdomen, om villkoren i avtalet mellan beställaren och främre led inte hade gällt; särskilt eftersom HD två år senare tillerkände en beställare direktkravs rätt i Bravidadomen.

Det saknas visserligen tydliga kriterier och förutsättningar för när möjligheten till direktkrav föreligger, men det saknas även klara och tydliga spärrar för när direktkrav är omöjligt. Resonemanget i Hissprövningsdomen visar tydligt att direktkrav inte är möjligt när det finns villkor i avtal mellan parterna som fråntar beställaren den möjligheten. Villkoren i AB-avtalen innehåller ingen uttrycklig spärr som fråntar beställaren möjligheten att rikta direktkrav mot bakre led, utan det har sagts kunna implicit utläsas från villkorens syfte och bakgrund. Dessa har ansetts vara tillräckligt självklara för att en beställare skall inse innebörden av villkoren. HD:s resonemang kring AB-avtalens innebörd bör därför inte kunna användas vägledande för fall av direktkrav inom andra rättsområden.

Villkoret i 5:12 i AB 04/ABT 06 innebär att huvudentreprenören är ansvarig för alla fel och skador som uppstår oavsett om det är på grund av eget vållande eller om det är på grund av

en anlita underentreprenör. Villkoret i 5:11 i AB 04/ABT 06 innebär en ansvarsbegränsning för huvudentreprenören som medför att skada på annan egendom än entreprenaden enbart ersätts till 15 procent kontraktssumman. Enligt HD:s resonemang i Hissprövningsdomen innebär en kombination av dessa två villkor att ansvarsbegränsningen gäller, inte enbart för skada som huvudentreprenören orsakat utan även för skada som uppkommit på grund av annans vållande. Den tolkningen av villkoren anses vara tillräckligt uppenbar för att en beställare skall inse det i samband med avtalets ingående. Om villkorens innebörd är lika självklar för personer utan juridisk bakgrund kan dock ifrågasättas.

De nu diskuterade ansvarsbegränsningarna kan åsidosättas under tre omständigheter enligt Hissprövningsdomen. Den första omständigheten är att villkoren inte gäller om skada uppkommit på grund av uppsåt. Undantaget är knappast av sådan komplicerad eller otydlig natur att det behöver vidare diskussion. Det andra fallet då ansvarsbegränsningarna inte gäller är om skada uppkommit på grund av underentreprenörens grova vårdslöshet. Undantaget är utskrivet i AB-avtalen och styrkt av resonemanget i Hissprövningsdomen. Vad som utgör sådan vårdslöshet i entreprenadförhållanden är inte angivet i domen eller i standardavtalen. Det är dock närmast till hands att antaga att vårdslöshetsbedömningen sker enligt det avtal som skadevållaren är bunden till, oavsett om inte handlingen skulle anses vara vårdslös vid andra omständigheter. Undantaget för grov vårdslöshet bör således inte anses utgöra tolkningssvårigheter.

Vidare ansåg HD att det kan bortses från villkoren i AB-avtalen om bakre led åsidosatt någon särskild säkerhetsförpliktelse, med beställaren som skyddsobjekt. Den faktiska innebörden och vilka omständigheter som omfattas av uttrycket förklaras varken i domen eller i doktrin. Det försvårar möjligheten att förutse vilken funktion uttrycket får i förhållande till direktkravsrätten, varför det hade varit mer lämpligt om HD förklarat det grundläggande syftet med uttrycket eller inte nämnt det alls.

Ett konkret svar på frågan om när en skadevållares ansvar även skall innefatta indirekt skadelidande är således inte möjligt att ge. De rättsfall som redogjorts i uppsatsen har visat att avtalsvillkor likt de i AB-avtalen utgör en spärr mot direktkravsrätten. Det innebär dock inte att direktkravs rätt är möjligt i alla fall där sådana avtalsvillkor inte föreligger. Direktkravsrätten är ännu ett relativt oprövat rättsområde varför det kan dröja innan frågan helt kan besvaras.

7.3 Huruvida direktkrav bör vara möjligt

Det finns en tydlig poäng med dammlucksargumentet eftersom det finns en risk att en skada leder till en omfattande krets av skadelidande och därmed till ett mycket stort antal anspråk. Det kan samtidigt tyckas vara ett märkligt argument eftersom det även skulle kunna tolkas som ett skydd för någon som kan orsaka skada för väldigt många personer. Hadley-Baxendale principen utgör en spärr som innebär att skadevållaren inte behöver ersätta en indirekt skadelidande, om skadevållaren *inte* hade kunnat förutse att indirekt skadelidande skulle drabbas av handlingen när den företogs. Dammlucksargumentet och det skydd som Hadley-Baxendale principen innebär bör dock inte helt bortses eftersom en skadevållare måste kunna förutse omfattningen av de krav som kan riktas mot denne på grund av den skadevållande handlingen. En preskriptionstid skulle i det fallet inte vara tillräcklig, om skyddet från Hadley-Baxendale principen framtogs, eftersom preskriptionstiden enbart uppställer en tidsram för när anspråk kan riktas. Det är emellertid

inte alla skador som leder till omfattande kretsar av anspråk, i vissa fall finns endast en indirekt skadelidande. En jämförelse med Bravidadomen visar att direktkravsrätten, som tillerkändes beställaren, inte ledde till någon flodvåg av anspråk. I fallet var bostadsrättsinnehavaren den ende indirekt skadelidande vilket skadevållaren i bakre led bör ha kunnat förutse.

Ett viktigt argument mot direktkravsrätten är att det skulle kunna leda till rättsosäkerhet. Direktkrav innebär inte enbart att en beställare får rätt att rikta anspråk direkt mot skadevållaren utan det får konsekvenser för alla avtal som är inblandade i kontraktskedjan. En sedan länge vedertagen rättsprincip är att ett avtal enbart binder de direkta parterna, vilket innebär att en part aldrig behöver påverkas av andras avtal. Direktkravet är ett rättframt avsteg från principen och innebär även att villkor i avtal kan förlora giltighet eller betydelse om utomstående kan påverka ett redan ingånget avtal.

Vad gäller de ekonomiska aspekterna kring direktkravet är det tydligt att direktkravsrätt gynnar indirekt skadelidande eftersom denne har större möjlighet att utfå ersättning från bakre led än främre, om främre led är insolvent eller preskriptionstiden för anspråket utgått. Argumentet kring stigande försäkringskostnader är i och för sig realistiskt. Varje avtal är unikt eftersom omständigheterna kring avtalen sällan är identiska vilket kan innebära att det blir besvärligt för försäkringsbolagen att förutse riskerna. Det skulle kunna leda till högre premier varför företag med mindre god ekonomi inte skulle kunna skaffa sig ett fullgott försäkringsskydd. Det ekonomiska argumentet berör förvisso reella konsekvenser av direktkravet, men i jämförelse med andra argument bör de inte anses vara av sådant värde att det påverkar rättsutvecklingen.

Det ekonomiska argumentet är nära anknutet till argumentet om att parterna kan anskaffa skydd genom avtal och försäkringar för att gardera sig mot direktkrav. I teorin är det möjligt men i praktiken är det svårt att tänka sig att parter som skall ingå avtal spenderar tid och pengar på att reglera tänkbara skador som kan uppkomma till följd av att någon i bakre led begår kontraktsbrott. AB-avtalen och dess villkor har blivit norm i entreprenadförhållanden varför det är möjligt att parterna inte resonerar särskilt kring villkorens innebörd när avtalet ingås. Det är inte realistiskt att antaga att parter skulle diskutera varje standardavtalsvillkors betydelse för att skydda sig mot alla eventuella direktkrav som kan tänkas uppstå.

Argumentet kring rättvisetänkandet framstår som egendomligt vid entreprenadförhållanden. Det är naturligt att en part ibland har skäl att förvänta sig att bakre led skall uppfylla vissa förpliktelser. Vid entreprenadavtal förväntas främre led utföra arbetet på sådant sätt som denne förpliktats enligt avtalet med beställaren. Om främre led utför arbetet självt eller anlitar annan för utförandet är oviktigt för fullgörandet av avtalet. Det skulle därför vara mycket anmärkningsvärt om en beställare har rätt att utgöra hinder mot att främre och bakre led inför ändringar i avtalet sinsemellan. Vidare är det inte självklart vad som är att betrakta som rättvist. Det som kan tyckas vara rättvist för en beställare kan vara motsatsen för bakre led. Resonemanget går helt emot principen om avtalets subjektiva begränsning eftersom en tredje part kan begränsa de direkta parternas avtalsfrihet. Principen om att det skall råda avtalsfrihet är mycket stark och bör inte kunna inskränkas utan mycket goda skäl. Rättvisaspekten kan inte anses vara ett sådant skäl.

Det råder inga tvivel om att resultatet av direktkravsrätt och sedvanligt anspråk mot främre led, som sedan riktar regresskrav mot bakre led, många gånger blir detsamma. Om samtliga parter är solventa och avtalen fria från ansvarsbegränsningar utger främre led ersättning till beställaren, som sedan återfås genom regress av bakre led. På så sätt är argumentet

berättigat men det bör inte kunna framföras som ett skäl för direktkravsrätten eftersom det inte tar hänsyn till de konsekvenser som en generell direktkravs rätt skulle medföra.

Svaret på frågan om direktkrav bör medges är inte självklart. Det finns starka och välgrundade argument för båda sidor vilket gör att det blir svårt att ge ett entydigt svar. Ett erkännande av direktkravsrätten som huvudregel och helt frånga principen om avtalets subjektiva begränsning skulle vara ett alltför stort steg i rättsutvecklingen och skulle kunna få långtgående konsekvenser för rättsäkerheten. Det negativa förhållningssättet mot direktkravet är dock i vissa fall oberättigat och en förändring bör ske. Genom Bravidadomen visade HD att det nu är möjligt att i vissa fall föra direktkrav vid entreprenadförhållanden. Direktkravsrätten bör således vara ett möjligt undantag för beställare som önskar rikta krav mot bakre led men enbart i den mån bakre led hade kunnat förutse kravet från indirekt skadelidande, såsom omständigheterna var i Bravidadomen. För att skapa en förutsägbarhet beträffande när det är möjligt att framställa ett sådant krav behövs fler rättsfall, där HD aktivt diskuterar kring kravrätten och de förutsättningar som krävs. Det förda resonemanget leder till åsikten att nackdelarna med direktkrav väger något tyngre än fördelarna varför direktkrav bör vara ett möjligt undantag från huvudregeln om avtalets subjektiva begränsning men bör tillämpas restriktivt.

7.4 Direktkrav och ansvarsbegränsande avtalsvillkor

Ansvarsbegränsningar förekommer inte enbart i avtal mellan beställaren och främre led utan även mellan främre och bakre led. Vad som är intressant är direktkravets effekter på dessa ansvarsbegränsningar. I Hissprövningsdomen spärrades beställarens möjligheter att rikta direktkrav genom det avtal som förelåg mellan beställaren och främre led. Det borde innebära att de villkor som föreligger i avtalet mellan främre och bakre led inte gäller vid krav från beställaren mot bakre led. Frågan blir enligt vilka villkor en beställare kan kräva bakre led. Något avtal bör gälla annars blir kravet utomobligatoriskt och den allmänna skadeståndsrätten blir tillämplig.

I engelsk rätt talas det om att det kan finnas skäl för tredjeman att förplikta bakre led att uppfylla sina åtaganden gentemot främre led eftersom avtalet mellan dessa parter inte hade uppkommit utan tredjemans avtal med främre led. Argumentet bör innebära att en beställare av entreprenad kan rikta krav mot bakre led på grund av det avtal som föreligger mellan beställaren och främre led. I sådant fall torde syftet med de eventuella ansvarsbegränsningar som föreligger i avtalet mellan främre och bakre led gå förlorat. I avtal mellan huvudentreprenörer och underentreprenörer används friskrivningsklausuler för att begränsa det ansvar som åläggs underentreprenören. Friskrivningarna är till fördel för båda parterna eftersom underentreprenörens ansvar minskar vilket ofta leder till lägre pris för arbetet. Om direktkravs rätt tillerkänns beställare av entreprenad och kravet grundas på avtalet mellan beställaren och främre led skulle det kunna innebära att alla avtalsvillkor mellan främre och bakre led blir verkningslösa. Friskrivningsklausulerna skulle då urholkas eftersom de inte längre skulle uppfylla sitt syfte.

Det skulle dock framstå som märkligt att bakre led förpliktas att prestera enligt ett kontrakt som denne inte är part i och således inte innehåft någon talan vid dess tillkomst. Genom att binda en part till ett avtal, vars innehåll parten inte har någon kunskap om, uppstår osäkerhet i rättstillämpningen. Bakre led skulle då alltid vara tvungen att kontrollera innehållet i avtalet mellan främre led och beställaren, innan denne själv ingår avtal med främre led.

Det synes meningslöst att fortsätta på ovanstående resonemang eftersom det inte kan anses godtagbart att svensk rätt skulle binda en utomstående till ett avtal denne inte frivilligt ingått. Resonemanget bör istället bli att beställaren har ett konkret och närliggande intresse i att bakre led uppfyller sitt åtagande enligt avtalet mellan främre och bakre led, vilket bakre led är medvetet om. Beställaren har då rätt att rikta krav mot bakre led enligt avtalet mellan bakre och främre led. Beställaren skall dock aldrig kunna utfå större ersättning av bakre led än om denne riktat krav mot främre led. Beställaren är därför ändå bunden av villkor i avtalet mellan främre led och beställaren som begränsar dennes möjligheter att erhålla ersättning.

Ovanstående resonemang kring beställarens intresse följer HD:s diskussioner i Kraftledningsdomen, Hissprövningsdomen och Bravidadomen. Både i Kraftledningsdomen och i Bravidadomen ansågs indirekt skadelidande ha ett intresse i den skadade egendomen som skadevållaren borde ha insett. I Kraftledningsdomen resonerade HD inte kring de eventuella konsekvenser som direktkravet kunde ha medfört för skadevållaren. Eftersom indirekt skadelidande var de enda vars elförsörjning kom ifrån kraftledningen bör det emellertid kunna antas att direktkravet inte ledde till omfattande kretsar av indirekt skadelidande. I Bravidadomen diskuterade HD direktkravsrätten i förhållande mot de eventuella konsekvenser det skulle kunna ha och drog slutsatsen att det inte skulle medföras särskilt omfattande konsekvenser. I Hissprövningsdomen blev det klart att villkor i avtal mellan beställaren och främre led gäller för beställaren även om denne riktar krav mot bakre led.

7.5 Slutsats

Uppsatsens syfte är att utreda huruvida det är möjligt för en beställare av entreprenad att rikta direktkrav mot skadevållaren i bakre led. I dagsläget är det relativt svårt för en beställare att utfå ersättning av skadevållaren, oavsett om det är på kontraktuell grund eller genom utomobligatoriskt skadeståndsanspråk. Huvudregeln är att var och en skall hålla sig till sin avtalspart vilket ständigt konstateras genom praxis, men undantag har i vissa fall ändå medgivits. I och med Bravidadomen blev det avgjort att direktkravs rätt är möjligt vid entreprenadförhållanden. Vilka förutsättningar som skall uppfyllas för att en sådan rätt skall utgå är emellertid inte lika klart. En jämförelse av några fall där direktkravs rätten, direkt eller indirekt, diskuterats ger ett visst antal kriterier som bör uppnås för att rätten skall erkännas beställaren. De kriterier som främst har diskuterats är att beställaren skall inneha ett konkret och närliggande intresse till den skadade egendomen, vilket skadevållaren bör ha insett. Det kan även jämföras med bedömningen av ersättning för ren förmögenhetsskada inom skadeståndsrätten, där vikt läggs vid vad informationsgivaren bör ha insett gällande tredjemans användning av informationen.

Vidare skall det inte finnas villkor i avtalet mellan beställaren och främre led där beställaren, explicit eller implicit, avsäger sig rätten att rikta anspråk mot bakre led. Om avtalet innehåller sådana villkor kan dessa emellertid åsidosättas om bakre led företagit den skadegörande handlingen uppsåtligt, genom grov vårdslöshet eller om en särskild säkerhetsförpliktelse har åsidosatts. Vad som egentligen menas med dessa undantag är inte helt klart, men det visar att det inte alltid är helt uteslutet att rikta direktkrav. De villkor där beställaren avsäger sig rätten att rikta krav mot bakre led är inte alltid tydliga men villkoren i AB-avtalen har ansetts vara av sådan karaktär att begränsningens innebörd bör vara självklar för beställaren.

Den förenklade utredning som genomfördes i kapitel 5.2 kring ansvarsbegränsningarna i AB-avtalen visade att dessa är skäliga. I vissa fall är det svårt för en part att införa individuella villkor i ett standardavtal, men det innebär inte nödvändigtvis att standardvillkoren i sig är oskäliga. Finns ett missnöje med de nu gällande villkoren i AB-avtalen bör det lämnas åt branschen att reglera. Det bör anses naturligt att en part önskar att begränsa sitt ansvar genom ansvarsbegränsningar vilket bör vara tillåtet eftersom det är en naturlig del av avtalsfriheten som råder inom svensk rätt.

Det råder ingen tvekan om att möjligheterna till direktkravsrätt har utvidgats i samband med Bravidadomen och kravrätten har ett visst stöd från doktrin. I doktrin visas en tydlig motvilja mot direktkrav på grund av de negativa konsekvenser som det kan leda till. De rättsfall där direktkrav har beviljats, särskilt Bravidadomen, har visat att omfattande konsekvenser inte alltid medföljer direktkravsrätten. Det finns emellertid goda skäl till den negativa inställningen eftersom direktkravet innebär ett stort avsteg från principen om avtalets subjektiva begränsning. Den negativa inställningen mot direktkravsrätten skulle sannolikt minska om det fanns tydliga riktlinjer kring de förutsättningar som måste uppfyllas för att direktkravet skall medges.

Slutsatsen blir således att det bör vara möjligt för en beställare av entreprenad att rikta direktkrav mot skadevällaren i bakre led, men det bör ske restriktivt och varje fall bör prövas mot de förutsättningar som föreligger i det enskilda fallet. Eftersom möjligheten till direktkrav nu föreligger finns även skäl för att entreprenörer använder friskrivningsklausuler och andra ansvarsbegränsande avtalsvillkor för att skydda sig mot direktkrav. Direktkravsrätt vid entreprenadavtal kan i dagsläget knappast anses utgöra någon huvudregel, men de omnämnda rättsfallen har visat att möjligheten att rikta direktkrav är mer än bara ett sällsynt undantag.

Referenslista

Offentligt tryck

Proposition 1972:5	Kungl. Maj:ts proposition med förslag till skadeståndslag m.m.
Proposition 1975/76:81	Förslag om ändring i lagen (1915:218) om avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens område, m.m.
Statens offentliga utredningar 2005:30	Lagen om byggförsäkring - en utvärdering.
Departementsserien 2007:8	Skydd mot fel och obestånd inom bostadsbyggandet.

Rättsfall från HD

NJA 1949 s 289.

NJA 1964 s 152.

NJA 1966 s 210.

NJA 1979 s 483.

NJA 1980 s 398.

NJA 1983 s 606.

NJA 1983 s 865.

NJA 1986 s 712.

NJA 1987 s 639.

NJA 1987 s 692.

NJA 1990 s 24.

NJA 1992 s 130.

NJA 1997 s 44.

NJA 2001 s 711.

NJA 2004 s 609.

NJA 2007 s 758.

Referenslista

NJA 2009 s 16.

Rättsfall från hovrätt

T 229-01.

Utländsk rätt

Contracts (Rights of Third Parties) Act 1999.

Beswick v Beswick [1968] AC 58.

Hadley & Anor v Baxendale & Ors (1854) 9 Ex Ch 341.

Standardavtal

Allmänna Bestämmelser AB 72 för byggnads-, anläggnings- och installationsentreprenader

Allmänna Bestämmelser AB 92 för byggnads-, anläggnings- och installationsentreprenader.

Allmänna Bestämmelser AB 04 för byggnads-, anläggnings- och installationsentreprenader.

Allmänna Bestämmelser ABT 06 för totalentreprenader avseende byggnads-, anläggnings- och installationsarbeten.

Allmänna bestämmelser för underentreprenader ABT- U 07 för totalentreprenad.

Incoterms 2000.

Litteratur

Adlercreutz, *Avtalsrätt I*, 12 uppl., Juristförlaget, Lund 2002.

Adlercreutz, *Avtalsrätt II*, 5 uppl., Juristförlaget, Lund 2001.

Andersson, *Trepartsrelationer i skadeståndsrätten*, Iustus Förlag AB, Uppsala 1997.

Bernitz, *Standardavtalsrätt*, 7 uppl., Norstedts Juridik AB, Stockholm 2008.

Grönfors, *Avtalsgrundande rättsfakta*, Nerenius & Santérus Förlag, Stockholm 1993.

Hedberg, *Entreprenadkontrakt, fällor och fel*, AB Svensk Byggtjänst, Stockholm 1996.

Hedberg, *Kommentarer till AB 04 och ABT 06*, AB Svensk Byggtjänst, Stockholm 2007.

Referenslista

- Hedwall, *Tolkning av kommersiella avtal*, 2 uppl., Norstedts Juridik AB, Stockholm 2004.
- Hellner, *The parol evidence rule och tolkning av skriftliga avtal i svensk rätt*, Festschrift till Bertil Bengtsson, Nerenius & Santérus Förlag, Stockholm 1993.
- Hellner, *Skadeståndsrätten. En introduktion*, 2 uppl., Norstedts Juridik AB, Stockholm 2004.
- Hellner, Hager och Persson, *Speciell avtalsrätt II 2 häftet*, 4 uppl., Norstedts Juridik AB, Stockholm 2006.
- Hellner och Radetzki, *Skadeståndsrätt*, 7 uppl., Norstedts Juridik AB, Stockholm 2006.
- Kleineman, *Ren förmögenhetsskada. Särskilt vid vilseledande av annan än kontraktspart*, Juristförlaget, Stockholm 1987.
- Lehrberg, *Praktisk juridisk metod*, 5 uppl., I.B.A. Institutet för Bank- och Affärsjuridik AB, Stockholm 2006.
- Liman, *Entreprenad- och konsulträtt*, 8 uppl., AB Svensk Byggtjänst, Lund 2007.
- Lindahl, *Totalentreprenad ABT 94*, Wollax Bokförlag, Stockholm 1996.
- McKendrick, *Contract law. Text, cases, and materials*, 2 uppl. Oxford University Press, Oxford, 2005.
- Ossmer och Wollsén, *Totalentreprenader och ABT 06- några kommentarer*, AB Svensk Byggtjänst, Stockholm 2007.
- Ramberg och Ramberg, *Avtalsrätten. En introduktion*, 3 uppl., Norstedts Juridik AB, Stockholm 2007.
- Ramberg, *Kontraktstyper*, Norstedts Juridik AB, Stockholm 2005.
- Wilhelmsson, *Standardavtal och oskäliga avtalsvillkor*, Talentum Media Oy, Helsingfors 2008.
- Zachariasson, *Direktkrav om rätt att rikta anspråk mot gäldenärens gäldenär*, Iustus Förlag AB, Uppsala 1999.

Artiklar

- Andersson, *Tredjemansersättning - entydig princip eller konkretiserande intressekvalificering*, InfoTorg Juridik 20 december 2004. Senast hämtad den 2 december 2009.
<https://www5-infotorg-se.bibl.proxy.hj.se/rb/premium/civilratt/allmanformogenhetsratt/forsakringsratt/article85502.ece?q=dir%2B%2BANDNOT%2Bmeta.collection%253ASFSA06%2B%2BANDNOT%2Bmeta.collection%253ASFSA06%2B%2BANDNOT%2Bmeta.collection%253ASFST06%2B%2BANDNOT%2Bmeta.collection%253APLER01%2B%2BANDNOT%2Bmeta.collection%253ALIT107%2B%2BANDNOT%2Bmeta.collection%253AJURT07%2B%2BANDNOT%2Bmeta.collection%253APLEX01%2B%2BANDNOT%2Bmeta.collection%253APLER02&id=85502&start=31&filter=&index=37&desc=Fria+s%C3%B6kord+%28direktkrav%29&sf=QD&fhe=-1&docType=plan&db=ALLA>

Referenslista

Andersson, *Tredjemansskador - belysning av motiven för huvudregeln och undantagen*, InfoTorg Juridik 25 februari 2009. Senast hämtad den 2 december 2009.

<https://www5-infotorg-se.bibl.proxy.hj.se/rb/premium/civilratt/allmanformogenhetsratt/skadestandsratt/article100341.ece?q=direktkrav%2B%2BANDNOT%2Bmeta.collection%253ASFSA06%2B%2BANDNOT%2Bmeta.collection%253ASFSR06%2B%2BANDNOT%2Bmeta.collection%253ASFST06%2B%2BANDNOT%2Bmeta.collection%253APLER01%2B%2BANDNOT%2Bmeta.collection%253ALIT107%2B%2BANDNOT%2Bmeta.collection%253AJURT07%2B%2BANDNOT%2Bmeta.collection%253APLEX01%2B%2BANDNOT%2Bmeta.collection%253APLER02&id=100341&start=21&filter=&index=30&desc=Fria+s%C3%B6kord+%28direktkrav%29&sf=QD&fhe=-1&docType=plan&db=ALLA>

Bengtsson, *Skadestånd utom kontraktsförhållanden 2001-2003*, Svensk Juristtidning 2004 s 829.

Hellner, *Ersättning till tredje man vid sak- och personskada*, Svenska Juristtidning 1969 s 332.

Herre, *Anmälan av Laila Zachariasson, Direktkrav. Om rätt att rikta anspråk mot gäldenärens gäldenär*, Svensk Juristtidning 2000 s 523.

Johansson, *Direkt talan inte möjlig mot underentreprenör*, InfoTorg Juridik 20 februari 2008. Senast hämtad den 2 december 2009.

<https://www5-infotorg-se.bibl.proxy.hj.se/rb/premium/civilratt/allmanformogenhetsratt/skadestandsratt/article100288.ece?q=direktkrav%2B%2BANDNOT%2Bmeta.collection%253ASFSA06%2B%2BANDNOT%2Bmeta.collection%253ASFSR06%2B%2BANDNOT%2Bmeta.collection%253ASFST06%2B%2BANDNOT%2Bmeta.collection%253APLER01%2B%2BANDNOT%2Bmeta.collection%253ALIT107%2B%2BANDNOT%2Bmeta.collection%253AJURT07%2B%2BANDNOT%2Bmeta.collection%253APLEX01%2B%2BANDNOT%2Bmeta.collection%253APLER02&id=100288&start=11&filter=&index=12&desc=Fria+s%C3%B6kord+%28direktkrav%29&sf=QD&fhe=-1&docType=plan&db=ALLA>

Nydrén, *Underentreprenörer har liknande ansvar mot byggherren, som generalentreprenörens anställda*, Jurist Tidning 2007-08 s 700.

Pedersen, *Nya regler på entreprenadområdet*, InfoTorg Juridik 23 april 2007. Senast hämtad den 2 december 2009.

<https://www5-infotorg-se.bibl.proxy.hj.se/rb/premium/mittijuridiken/praktikerartiklar/article91530.ece?q=%2522AB%2B04%2522%2B%2BANDNOT%2Bmeta.collection%253ASFSA06%2B%2BANDNOT%2Bmeta.collection%253ASFSR06%2B%2BANDNOT%2Bmeta.collection%253ASFST06%2B%2BANDNOT%2Bmeta.collection%253APLER01%2B%2BANDNOT%2Bmeta.collection%253ALIT107%2B%2BANDNOT%2Bmeta.collection%253AJURT07%2B%2BANDNOT%2Bmeta.collection%253APLEX01%2B%2BANDNOT%2Bmeta.collection%253APLER02&id=91530&start=1&filter=&index=4&desc=Fria+s%C3%B6kord+%28%22AB+04%22%29&sf=QD&fhe=-1&docType=plpa&db=ALLA>

Bilaga 1- Utdrag ur AB 04 och ABT 06

*Allmänna Bestämmelser **AB 04** för byggnads-, anläggnings- och installationsentreprenader och Allmänna Bestämmelser **ABT 06** för totalentreprenader avseende byggnads-, anläggnings och installationsarbeten*

Kapitel 5

- § 11 Part är skyldig att ersätta motparten för sådan skada som inte skall ersättas enligt bestämmelserna ovan i detta kapitel, om han varit vårdslös eller om skadan beror på fel för vilket entreprenören är ansvarig. Ersättningsskyldigheten är begränsad till 15 % av kontraktssumman. Denna begränsning gäller inte, om den ansvarige har försäkringsskydd till högre belopp. I sådant fall maximeras ersättningsskyldigheten till detta belopp jämte förekommande självrisk.

För skada på grund av avbrott eller störning i industriell produktion eller annan kommersiell verksamhet föreligger ingen ersättningsskyldighet.

De ansvarsbegränsningar som följer av denna paragraf gäller inte när part gjort sig skyldig till grov vårdslöshet.

- § 12 Part är ansvarig gentemot motparten för åtgärder i fråga om entreprenaden som vidtas eller underlåts av hans anställda samt av honom anlitade entreprenörer, leverantörer eller övriga personer. Om en sidoentreprenör eller någon av denne eller av beställaren anlitad person genom vårdslöshet orsakat entreprenören egendomsskada, är beställaren dock skyldig att betala ersättning endast om han är medvållande.